

APOŠTOLSKÝ LIST

DIES DOMINI

Svatého Otce Jana Pavla II.

biskupům, kněžím a věřícím katolické církve
o svěcení dne Páně

*Ctihodní bratři v biskupské službě a kněžství,
drazí bratři a sestry!*

1. Den Páně – jak byla neděle nazývána od apoštolských dob¹ – se vždy v dějinách církve těšil zvláštní pozornosti pro své těsné spojení se samotným jádrem křesťanského tajemství. Skutečně, v týdenním počítání času neděle připomíná den Kristova vzkříšení. Jsou to *Velikonoce*, které se vracejí každý týden, oslavují Kristovo vítězství nad smrtí a hříchem, naplnění prvního stvoření v něm a úsvit „nového stvoření“ (srov. 2 Kor 5,17). Je to den který ve vděčné úctě připomíná první den světa a v činné naději hledí kupředu k „poslednímu dni“, kdy Kristus přijde ve slávě (srov. Sk 1,11; 1 Sol 4,13-17) a všechno bude stvořeno nové (srov. Zj 21,5).

Po právu je tedy na neděli aplikováno žalmistovo volání: „Toto je den, který učinil Pán: jásejme a radujme se z něho“ (Ž 118,24). Toto pozvání do radosti, vlastní velikonoční liturgii odráží úžas, který padl na ženy, jež poté co viděly Kristovo ukřižování našly když tam přišly „velmi časně prvního dne po sobotě“ (Mk 16,2) prázdný hrob. Je to pozvání jistým způsobem znovu prožít zkušenost dvou emauzských učedníků, kteří cítili jak „jejich srdce hořela“, když s nimi Vzkříšený cestou, vysvětloval jim Písma a odhalil se jim „v lámání chleba“ (srov. Lk 24,32.35). Ozvěnou odráží radost – zprvu nejistou, pak ohromující – již zakusili apoštolové téhož dne večer, když byli Vzkříšeným Ježíšem navštíveni a přijali dar jeho pokoje a jeho Duha (srov. J 20,19-23).

2. Ježíšovo vzkříšení je základní událost na níž spočívá křesťanská víra (srov. 1 Kor 15,14). Je to ohromující skutečnost, plně uchopitelná ve světle víry, přitom historicky potvrzená těmi, kdo byli vyvoleni, aby spatřili Vzkříšeného Pána. Tato podivuhodná událost, absolutně jedinečná v lidských dějinách, spočívá v *samotném srdci tajemství času*. Vskutku „všechn čas náleží Kristu a všechny věky“ jak připomíná liturgie velikonoční vigílie při přípravě velikonoční svíce. Proto církev tím, že připomíná den Kristova vzkříšení ne jen jednou do roka, ale každou neděli, ukazuje každé generaci opěrný bod dějin, k němuž tajemství počátku a konečného osudu světa vede.

Je tedy správné, slovy homílie ze čtvrtého století, hlásat, že „den Páně je pán dnů“². Ti kdo přijali milost víry ve Vzkříšeného Pána nemohou selhat v pochopení významu tohoto dne v týdnu se stejně hlubokým citem, jako byl ten, který vedl sv. Jeronýma ke slovům: „Neděle je den vzkříšení, je to den křesťanů, je to náš den“³. Neděle je pro křesťany „prvotní sváteční den“⁴, ustanovený nejen k značení posloupnosti času, ale k odhalení hlubšího smyslu času.

3. Základní význam neděle byl uznáván během dvou tisíc let dějin a rozhodně jej zopakoval druhý vatikánský koncil: „Podle apoštolské tradice, která má původ ode dne Kristova vzkříšení, slaví církev velikonoční tajemství vždy osmý den, který se právem nazývá den Páně.“⁵ Ještě více zdůraznil tuto důležitost Pavel VI., když schválil nový Obecný římský kalendář a Obecné normy upravující řád liturgického roku⁶. Příchod třetího tisíciletí, který věřící volá k zamyšlení nad během dějin v Kristově světle je též zve k tomu, aby z novou intenzitou nově objevili smysl neděle, její „tajemství“, její slavení, její význam pro křesťanský a lidský život.

S potěšením poznamenávám, že v letech po koncilu se toto důležité téma objevovalo nejen v mnoha vašich zákrocích, drazí bratři biskupové, jako učitelů víry, ale i v rozmanitých pastoračních strategiích, které jste – s podporou vašeho kléru – vyvinuli jednotlivě nebo společně. Na prahu Velkého Jubilea roku 2 000 bylo mým přáním nabídnout vám tento apoštolský list jako podporu vašemu pastoračnímu úsilí v této životně důležité oblasti. Současně se však chci obrátit k vám všem, věřícím v Krista, jako bych byl v duchu přítomen ve všech společnostech v nichž se spolu se svými pastýři každou neděli scházíte, abyste slavili Eucharistii a „den Páně“. Mnoho z vzhledu a intuice, které vyvolaly tento apoštolský list vyrůstá z mé biskupské služby v Krakově a od té doby, kdy jsem se ujal služby římského biskupa a nástupce Petrova v návštěvách římských farností, které o nedělích pravidelně v různých obdobích liturgického roku konán. Vidím v tomto listě pokračování živé výměny z níž se vždy s věřícími těším, když se

¹ Srov. Zj 1,10: „Kyriake heméra“; Srov. též *Didaché* 14, 1, Sv. Ignác z Antiochie, *Magnesiánským* 9, 1–2; SC 10, 88–89.

² Pseudoeusebius Alexandrijský, 16. kázání: PG 86, 416.

³ *In Die Dominica Paschae II*, 52: CCL 78, 550.

⁴ Druhý vatikánský koncil, Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 106.

⁵ *Tamtéž*

⁶ Srov. *Motu Proprio Mysteriorum Paschalis* (14. února 1969): AAS 61 (1969), 222–226.

s vámi zamýšlím nad smyslem neděle a podtrhuji důvody proč žít neděli skutečně jako „den Páně“ i v měnících se okolnostech naší doby.

4. Ještě docela nedávno bylo v tradičně křesťanských zemích snazší svěřit neděli, protože to byla téměř univerzální práce a protože dokonce i v organizaci civilního života byl nedělní odpočinek považován za pevnou část pracovního rozvrhu. Dnes ovšem dokonce i v zemích, které dávají ze zákona neděli sváteční charakter vedly změny v socioekonomických podmínkách k hlubokým změnám v sociálním chování a tak i v charakteru neděle. Široce se rozšířil zvyk „víkendů“, týdenního období oddechu, tráveného možná daleko od domova a často zahrnující účast na kulturních, politických nebo sportovních aktivitách, které se zpravidla konají o volných dnech. Tyto sociální a kulturní jevy v žádném případě nepostrádají pozitivní aspekt pokud, při respektování pravých hodnot, mohou přispět k lidskému rozvoji a pokroku života společnosti jako celku. To vše odpovídá nejen potřebě odpočinku, ale také potřebě slavení, která je vlastní našemu lidství. Naneštěstí, když neděle ztrácí svůj základní smysl a stává se spíše pouhou součástí „víkendu“ může se stát, že lidé zůstanou uzamčení uvnitř tak omezeného horizontu, že už nebudou s to vidět „nebesa“.⁷ A tak i když jsou připraveni slavit, ve skutečnosti toho nejsou schopni.

Ovšem Kristovi učedníci jsou vyzýváni, aby se vyhnuli každé záměně mezi slavením neděle, které skutečně může být způsobem svěcení neděle a „víkendem“ chápaným jako čas pouhého odpočinku a relaxace. To vyžaduje skutečnou duchovní zralost, která křesťany uschopňuje „být čím jsou“ v plném souladu s darem víry, vždy připravenými podat počet z naděje, která je v nich (srov. 1 Pt 3,15). Tímto způsobem budou vedeni k hlubšímu pochopení neděle s tím výsledkem, že i v obtížných situacích budou schopni je žít v úplné poslušnosti Duchu svatému.

5. Z této perspektivy se situace jeví jako poněkud smíšená. Na jedné straně stojí příklad některých mladých církví, které ukazují jak horlivě lze neděli slavit, ať v městských oblastech nebo v široce rozptýlených vesnicích. V protikladu k tomu je v některých částech světa, kvůli již zmíněným sociologickým tlakům a možná i pro slabou motivaci víry, procento těch, kdo se účastní nedělních bohoslužeb nápadně nízké. V myslí mnoha věřících se, jak se zdá, umenšuje nejen smysl pro ústřední význam Eucharistie, ale dokonce i smysl povinnosti vzdávat díky Pánu a modlit se s ostatními ve společenství církve.

Je také pravda, že jak v misijních zemích tak v zemích evangelizovaných dávno je nedostatek kněží takový, že slavení nedělní Eucharistie nemůže být vždy v každé komunitě zaručeno.

6. Vzhledem k novým situacím a otázkám které vyvolávají se více než kdy dříve zdá nezbytné *obnovit hluboké naukové základy* podkládající církevní nařízení, aby nepomíjející hodnota neděle v křesťanském životě byla jasná všem věřícím. V tomto díle budeme kráčet ve stopách věkovité tradice církve, mocně opakované druhým vatikánským koncilem v jeho učení, že v neděli „se mají věřící shromáždit, aby si připomínali utrpení, Vzkříšení a slávu Pána Ježíše, slyšením Božího slova a účastí na Eucharistii a aby vzdali díky Bohu, který jim daroval nový život, takže mají skutečnou naději, skrze Vzkříšení Ježíše Krista z mrtvých (srov. 1 Pt 1,3)“⁸.

7. Povinnost svěřit neděli, zvláště účastí na Eucharistii a relaxací v duchu křesťanské radosti a bratrství snáze pochopíme pokud zvážíme mnoho různých aspektů tohoto dne na než v tomto listě zaměříme svou pozornost.

Neděle je den, který je v samém srdci křesťanského života. Od počátku svého pontifikátu jsem nepřestal opakovat „Nebojte se! Otevřete, otevřete více dveře Kristu!“⁹. Stejným způsobem chci dnes silně naléhat na každého, aby znovu objevil neděli: *Nebojte se dát svůj čas Kristu!* Ano otevřeme svůj čas Kristu, aby on do něj mohl vrhnout své světlo a dát mu směr. On je ten, kdo zná tajemství času a tajemství věčnosti a dává nám „svůj den“ jako vždy nový dar své lásky. Nové objevení tohoto dne je milost již musíme vzývat, nejen tak, že budeme žít požadavky víry naplno, ale také tak, že budeme konkrétně odpovídat na nejhlubší lidské tužby. Čas daný Kristu není nikdy čas ztracený, ale spíše čas získaný a naše vztahy a rovněž celý náš život se může stát hlouběji lidským.

I. kapitola

DIES DOMINI

Oslava Stvořitelova díla

„Skrze něho bylo vše stvořeno“ (J 1,3)

⁷ Srov. Pastorační poznámka Italské biskupské konference „*Il giorno del Signore*“ (15. července 1984), 5: *Enchiridion CEI* 3, 1398.

⁸ Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 106.

⁹ Homilie o slavnostní inauguraci pontifikátu (22 října 1978), 5: AAS 70 (1978), 947.

8. Pro křesťany je neděle především velikonoční slavností zcela prosvětlenou slávou Vzkříšeného Krista. Je to svátek „nového stvoření“. Přesto, pokud mu rozumíme do hloubky je tento aspekt neoddelitelný od toho, co nám první stránky Písma říkají o Božím plánu ve stvoření světa. Je pravda, že Slovo se stalo tělem „v plnosti času“ (Gal 4,4); stejně tak je však pravda, že mocí tajemství své identity věčného Otcova Syna je počátkem a koncem vesmíru. Jak píše Jan v Prologu svého evangelia „Skrze něho všechno povstalo a bez něj nepovstalo nic z toho co je.“ (1,3). Pavel totéž zdůrazňuje, když píše Kolosanům „v něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný...všechno bylo stvořeno skrze něho a pro něho“ (1,16). Tato aktivní přítomnost Syna v stvořitelství díle Božího je plně zjevena ve velikonočním tajemství v němž Kristus „vzkříšený jako prvotina z těch kdo zesnuli“ (1 Kor 15,20) založil nové stvoření a zahájil proces, který on sám dovede do plnosti až se vrátí ve slávě aby „odevzdal království Bohu a Otci...“, a tak bude Bůh všechno ve všem.“ (1 Kor 15,24,28).

Již na úsvitu stvoření proto Boží plán implikuje Kristovo „kosmické poslání“. Tato *kristocentrická perspektiva* zahrnující celý oblouk času naplnila potěšený Boží pohled když ustáváje ode všeho svého díla „požehnal a posvětil sedmý den“ (Gn 2,3). Podle kněžského pisatele první biblické zprávy o stvoření se pak zrodil „Sabat“, tak charakteristický pro první Smlouvu a který svým způsobem předpovídá svatý den nové a konečné Smlouvy. Téma „Božího odpočinku“ (srov. Gn 2,2) a odpočinku, který nabídl lidu Exodu, když vstoupil do Zaslíbené země (srov. Ex 33,14; Dt 3,20; 12,9; Jos 21,44; Ž 95,11) je v Novém zákoně znovu čten ve světle definitivního „Sabatového odpočinku“ (brv Žid 4,9) do něhož Kristus vstoupil svým Zmrtvýchvstáním. Boží lid je volán, aby do téhož odpočinku vstoupil vytrvalostí v synovské poslušnosti podle příkladu Kristova (srov. Žid 4,3-16). Abychom proto plně pochopili musíme velký příběh stvoření znovu číst a prohloubit naše pochopení teologie „Sabatu“.

„Na počátku, stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gn 1,1)

9. Poetický styl příběhu Genese dobře ukazuje bázeň kterou lid cítil před nesmírností stvoření a výsledný pocit uctívání Jednoho, který povolal všechny věci k bytí z ničeho. Je to příběh silného náboženského významu, je to hymnus na Stvořitele vesmíru poukazující k Němu, jako jedinému Pánu tváří v tvář vracejícím se pokušením zbožštit svět samotný. Současně je to hymnus na dobrotu stvoření, všeho vytvořeného mocnou a milosrdnou rukou Boží.

„Bůh viděl, že je to dobré (Gn 1,10.12 atd.). Svým oddělováním příběhu vrhá tento refrén *pozitivní světlo na každý prvek vesmíru* a zjevuje tajemství k jeho správnému pochopení a možnému obnovení: svět je dobrý natolik, nakolik zůstává spjat se svým původem; poté co byl zohaven hříchem se znovu stává dobrým, když se – s pomocí milosti – vrací k Jednomu, který jej stvořil. Je jasné, že tento proces se přímo netýká neživých objektů a zvířat, ale lidských bytostí obdařených nesrovnatelným darem a rizikem svobody. Bezprostředně po příbězích stvoření Bible pojednává dramatický rozdíl mezi velikostí člověka stvořeného k obrazu a podobnosti Božímu a pádem člověka svrhávajícím na svět temnotu hříchu a smrti. (srov. Gn 3).

10. Tím jak kosmos vychází z Boží ruky nese v sobě otisk jeho dobroty. Je to nádherň svět, který nás správně vede k úctě a radosti ale zároveň volající po zušlechtění a rozvoji. Se „dohotováním“ Božího díla je svět připraven k lidské činnosti. „Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal; sedmého dne přestal konat veškeré své dílo“ (Gn 2,2). Tímto antropomorfním obrazem Božího „díla“ nám Bible nejen nabízí záblesk tajemného vztahu mezi Stvořitelem a stvořeným světem, ale též vrhá světlo na úlohu lidských bytostí ve vztahu ke kosmu. Boží „dílo“ je svým způsobem příklad pro člověka povoláného nejen k obývání kosmu, ale též k jeho „budování“, k „spolupráci“ s Bohem. Jak jsem napsal v encyklice *Laborem Exercens*, jsou první kapitoly Genese svým způsobem „evangeliem práce“¹⁰. Tuto pravdu též zdůrazňuje druhý vatikánský koncil: „Člověk stvořený k Božímu obrazu dostal příkaz podmanit si zemi, se vším co je na ní a spravovat svět spravedlivě a svatě a uznáním Boha jako stvořitele všeho zaměřit k němu sebe i celý vesmír, aby podřízením všech věcí člověku bylo Boží jméno vznesení po celé zemi.“¹¹

Radostný pokrok vědy, technologie a kultury v jejich různých formách – stále prudší a dnes dokonce ohromující rozvoj – je historický důsledek poslání, kterým Bůh světil muži a ženě úkol a zodpovědnost naplnit zemi a podřídit si ji svou prací v poslušnosti Božímu zákonu.

„Sabat“: radostné odpočnutí Stvořitele

11. Pokud první stránka knihy Genesis ukazuje Boží „dílo“ jako příklad pro člověka, platí totéž o Božím „odpočnutí“. „Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal.“ (Gn 2,2). Také zde nacházíme antropomorfismus obdařený bohatým smyslem.

Bylo by banální vykládat Boží „odpočnutí“ jako nějakou božskou „nečinnost“. Tvůrčí akt který založil svět je ze své povahy nepřestávající a Bůh koná stále, jak sám Ježíš říká, když mluví o sobotních předpisech: „Můj otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji“ (J 5,17).

¹⁰ No. 25: AAS 73 (1981), 639.

¹¹ Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, 34.

Boží odpočinutí sedmého dne nenavozuje nějakou Boží nečinnost, ale zdůrazňuje plnost toho, co bylo završeno. Vypovídá, o Božím prodlévání před „velmi dobrým“ dílem (Gn 1,31), které vytvořila jeho ruka, aby na něm spočinul *pohled plný radostného potěšení*. Je to „rozjímavý“ pohled, který nehledá nové kultivování ale těší se z toho, čeho již bylo dosaženo. Je to pohled, který Bůh obrací ke všem věcem, ale zvláštním způsobem k člověku, koruně stvoření. Je to pohled, který už cosi odkrývá ze svatebního vztahu, který Bůh chce založit se stvořením učiněným k jeho vlastnímu obrazu jeho povoláním ke vstupu do smlouvy lásky. To je to co Bůh postupně dosáhl v nabídnutí spásy všemu lidstvu skrze spásnou smlouvu uzavřenou s Izraelem a naplněnou v Kristu. Bude to Vtělené Slovo, které skrze eschatologický dar Ducha svatého a ustavením církve jako svého Těla a Nevěsty, obrátí k všemu lidstvu nabídku milosrdenství a volání Otcovy lásky.

12. Ve Stvořitelově plánu je jak rozlišení, tak těsná vazba mezi řádem stvoření a řádem spásy. To je zdůrazněno ve Starém zákoně, kde se přikázání „*sabatu*“ pojí nejen s tajemným Božím „odpočinutím“ po dnech stvoření (srov. Ex 20,8-11), ale také se spásou, kterou Izraeli nabízí v *osvobození z egyptského otroctví* (srov. Dt 5,12-15). Bůh odpočívající sedmého dne, těší se ze stvoření, je týž Bůh, který odhaluje svou slávu osvobozením svých dětí z faraónova útisku. S použitím obrazu tak drahého prorokům můžeme říci, že v obou případech se *Bůh zjevuje jako ženich před nevěstou* (srov. Oz 2,16-24; Jer 2,2; Is 54,4-8).

Jak nasvědčují některé prvky samotné židovské tradice¹² musíme k dosažení srdce „*sabatu*“ Božího odpočinutí rozeznat jak ve Starém tak Novém zákoně svatební intenzitu, která poznačuje vztah mezi Bohem a jeho lidem. Ozeáš tak ve své podivuhodné pasáži píše: „V onen den pro ně uzavřu smlouvu s polní zvěří a nebeským ptactvem i se zeměplazy. Vymýtím ze země luk, meč i válku a dám jim uléhat v bezpečí. Zasnoubím si tě navěky, zasnoubím si tě spravedlností a právem, milosrdenstvím a slitováním. Zasnoubím si tě věrností a poznáš Hospodina.“ (2,18-20).

„*Bůh požehnal a posvětil sedmý den*“ (Gn 2,3)

13. Předpis o Sabatu jímž se v první Smlouvě připravuje neděle nové a konečné Smlouvy proto koření v hloubi Božího plánu. Proto narozdíl od mnoha jiných předpisů není umístěn v kontextu výhradně kultické úmluvy, ale v Dekalogu, deseti slovech která znamenají samotné pilíře morálního života nadepsané na lidském srdci. Umístěním tohoto přikázání do kontextu základní etiky Izrael a poté církev prohlašují, že je nepovažují jen za věc náboženské disciplíny společenství, ale za *definující a nesmazatelné vyjádření našeho vztahu s Bohem*, ohlášené a vyložené biblickým zjevením. V této perspektivě potřebují dnes křesťané toto přikázání znovu objevit. Třebaže se toto přikázání přirozeně spojuje s lidskou potřebou odpočinku je to sama víra, která dává přístup k jeho hlubšímu smyslu a zajišťuje, že nebude banalizován a trivializován.

14. Neděle je tedy na prvním místě dnem odpočinku proto, že je to den Bohem „požehnaný“ a jím „posvěcený“, aby byl oddělen od ostatních dní, mezi jimi všemi „den Páně“.

Abychom plně pochopili co míní první z biblických zpráv o stvoření míní „svěcením“ Sabatu musíme vzít do úvahy celý příběh, který jasně ukazuje jak každá skutečnost bez výjimky musí odkazovat zpět k Bohu. Náleží mu čas i prostor. Není Bohem jen jednoho dne, ale je Bohem všech dnů lidstva.

Pokud tedy Bůh „posvětil“ sedmý den zvláštním požehnáním a učinil jej „svým dnem“ *par excellence* musí to být chápáno v hluboké dynamice dialogu Smlouvy, ano dialogu „sňatku“. Je to dialog lásky, který nezná přestávky a přitom není nikdy monotónní. Ve skutečnosti používá různé rejstříky lásky od běžných a nepřímých k silnějším, které slova Pisma a svědectví tolika mystiků neváhají popisovat představivostí vzatou ze zkušenosti manželské lásky.

15. Celý lidský život a tedy všechen lidský čas se musí stát chválou Stvořitele a díky vzdáním jemu. Ale lidský vztah k Bohu *vyžaduje také čas pro výslovnou modlitbu* v níž se vztah stává intenzivní dialog zahrnující všechny rozměry osoby. „Den Páně“ je dnem tohoto vztahu *par excellence*, v němž muži a ženy pozvedají svou píseň k Bohu a stávají se hlasem všeho stvoření.

Přesně proto je neděle i *dnem odpočinutí*. Svým živým sdělením o „obnově“ a „oddělení“ vyjadřuje přerušení často zatěžujícího pracovního rytmu závislost člověka a kosmu na Bohu. *Všechno náleží Bohu*. Den Páně se vrací znovu a znovu aby zvěstoval tento princip v týdenním počítání času. Proto byl „Sabat“ vysvětlován jako rozhodující prvek v jisté „posvátné architektuře“, kterou se vyznačuje biblické zjevení.¹³ Připomíná, že *vesmír a dějiny náleží Bohu* a že bez stálého vědomí této pravdy člověk nemůže ve světě sloužit jako spolupracovník Stvořitele.

¹² Naším židovským bratřím a sestrám charakterizuje Sabat „svatební“ spiritualita jak například ukazují texty *Genesis Rabbah* jako X, 9 a XI, 8 (Srov. J. Neusner, *Genesis Rabbah*, sv. I, Atlanta 1985, str. 107 a 117). Píseň *Leka Dódi* je svým tónem také svatební: „Tvůj Bůh se potěší v Tobě jako se Ženich těší v Nevěstě...Vejdí v prostředí věrných svého milovaného lidu ó Nevěsto, ó Královno Sabatu“ (Srov. *Preghiera serale del sabato*, vydal A. Toaff, Řím, 1968-69, str. 3).

¹³ Srov. A. J. Heschel, *The Sabbath: Its Meaning for Modern Man* (22. vyd., 1995), str. 3-24.

„Světít“ „pamatováním“

16. Příkázání Desatera jímž Bůh nařizuje sabatovou poslušnost je v knize Exodu formulována odlišujícím způsobem „Pamatuj na sobotní den, aby ti byl svatý“ (20,8) Inspirovaný text pokračuje dál, aby vložil důvody připomenutím Božího díla „V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře i všechno co v nich je, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“ Předtím, než nařizuje, že má být něco *vykonáno* příkázání volá po tom, aby bylo něco *vzpomínáno*. Je to volání po bdělé paměti velkého a základního díla Božího jímž je stvoření, paměti, která musí inspirovat celý náboženský život člověka a pak naplnit den v němž je člověk volán k *odpočinutí*. Odpočinek tak nabývá posvátnou hodnotu: věřící jsou voláni nejen k tomu, aby si odpočinuli *jak* Bůh odpočinul, ale k tomu, aby odpočinuli v Pánu přinášeje k němu celé stvoření v chvále a díkůvzdání s důvěrou dítěte a přátelstvím snoubenky.

17. Spojení mezi sabatovým odpočinkem a tématem „pamatování“ na Boží divy se nachází také v knize Deuteronomium (5,12-15), kde je příkázání méně zakotveno v díle stvoření než v díle osvobození vykonaném Bohem v Exodu: „Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto to přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.“ (Dt 5,15).

Tato formulace doplňuje tu již jsem už viděli a vzaty dohromady zjevují smysl „dne Páně“ v rámci jedné theologické vize, která spojuje stvoření a spásu. Hlavním bodem příkázání proto není nějaké *přerušování* práce, ale *oslava* divů, které Bůh vykonal.

Lidské odpočinutí je dosahuje své plnosti do té míry, nakolik je tato „paměť“ živá *plná* *díkůvzdání a chvály Bohu*. Člověk takto vstupuje do hlubin Božího „odpočinutí“ a může zakusit chvění radosti Stvořitele, když po stvoření uviděl vše co učinil a „bylo to velmi dobré“ (Gn 1,31).

Od Sabatu k neděli

18 – Protože třetí příkázání spočívá na pamatování spásného Božího díla a protože křesťané vidí konečný čas Kristem otevřený jako nový počátek učinili první den po sabatu dnem svátečním. protože to byl den, kdy jejich Pán vstal z mrtvých. Kristovo velikonoční tajemství je plným zjevením tajemství počátku světa, vrcholem (zlomem – klimax) dějin spásy a přejímáním eschatologického naplnění světa. To co Bůh učinil Stvořením a co učinil pro svůj lid v Exodu našlo své plné vyjádření v Kristově smrti a vzkříšení, třebaže jejich konečné naplnění nepřijde až do *Paruzie*, kdy se Kristus vrátí ve slávě. V něm se zcela naplňuje „duchovní“ smysl Sabatu, jak říká sv. Řehoř Veliký: „Pro nás je pravým Sabatem osoba našeho Vykupitele, našeho Pána Ježíše Krista“.¹⁴ Tu vidíme proč je radost s ním Bůh o prvním Sabatu lidstva nahlíží vše co stvořil z ničeho, nyní vyjádřena radostí s ním Kristus o velikonoční neděli, když se ukázal svým učeníkům, jim přináší dar pokoje a dar Ducha (srov. J 20,19-23). Součástí velikonočního tajemství bylo i to, že lidstvo a s ním celé stvoření, které „nařiká a bolestně pracuje k porodu až podnes“, dochází k poznání svého nového „exodu“ do svobody Božích dětí, které s Kristem mohou volat „Abba, Otče“ (Řím 8,15; Gal 4,6). Ve světle tohoto tajemství je obnoven smysl starozákonního příkázání o dni Páně, plně a dokonale zjeven ve světle zářícím v tváři Vzkříšeného Krista. (srov. 2 Kor 4,6). Posunujeme se od „Sabatu“ k „prvnímu dni po Sabatu“ od sedmého dne k prvnímu: *Dies Domini* se stává *dies Christi!*

II. kapitola

DIES CHRISTI

Den vzkříšeného Pána a dar Ducha svatého

Každotýdenní Velikonoce

19. „Neděli slavíme kvůli posvátnému zmrtvýchvstání našeho Pána Ježíše Krista a činíme tak nejen o Velikonocích, ale také každý týden.“ píše papež Inocenc I. na počátku pátého století¹⁵ dosvědčující tak již ustavenou praxi, která se vyvinula z prvních let po Vzkříšení Páně. Svatý Bazil mluví o „svaté neděli, poctěné Vzkříšením Páně, prvotinou všech ostatních dní“¹⁶ a svatý Augustin neděli nazývá „svátostí Velikonoc“.¹⁷

Důvěrné pouto mezi nedělí a Vzkříšením Páně silně zdůrazňují všechny východní a západní církve. Zvláště v tradici východních církví je každá neděle *anastrsimos hemčra*¹⁸ a to je důvod proč stojí v srdci vši bohoslužby.

Ve světle této stálé a univerzální tradice je jasné, že třebaže je den Páně zakořeněn v samém díle stvoření a ještě více v biblickém „odpočinutí“ Božím je to nicméně Kristovo Vzkří-

¹⁴ „Verum autem sabbatum ipsum redemptorem nostrum Iesum Christum Dominum habemus“: Epist. 13, 1: CCL 140A, 992.

¹⁵ *Ep. ad Decentium* XXV, 4, 7: PL 20, 555.

¹⁶ *Homiliae in Hexaemeron* II, 8: SC 26, 184.

¹⁷ Srov. *In Io. Ev. Tractatus* XX, 20, 2: CCL 36, 203; *Epist.* 55, 2: CSEL 34, 170–171.

¹⁸ Odkaz na vzkříšení je zvláště jasný v ruštině, kde se neděle prostě řekne *Voskresenie*.

šení k němuž musíme hledět, abychom den Páně plně pochopili. A právě to křesťanská neděle činí, vede věřící, aby každý týden promýšleli a žili událost Velikonoc, pravý zdroj spásy světa.

20. Podle shodného svědectví evangelií, došlo k Vzkříšení Ježíše Krista z mrtvých „prvního dne po Sabatu“ (Mk 16,2,9; Lk 24,1; J 20,1). Téhož dne se Vzkříšený Pán ukázal dvěma emauzským učedníkům (srov. Lk 24,13-35) a jedenácti shromážděným apoštolům (srov. Lk 24,36; J 20,19). O týden později – podle počítání Janova evangelia (srov. 20,26) – byli učedníci znovu shromážděni, když se jim Ježíš ukázal a dal se poznat Tomášovi, když mu ukázal znamení svého umučení. Den Letnic – první den osmého týdne po židovských svátcích Paschy (srov. Sk 2,1), kdy se naplnil slib daný Ježíšem apoštolům po Vzkříšení vylitím Ducha svatého (srov. Lk 24,49; Sk 1,4-5) – též připadl na neděli. Byl to den prvního hlásání a první křtů: Petr oznámil shromážděnému davu, že Kristus byl vzkříšen a „ti kdo přijali jeho slovo byli pokřtěni“ (Sk 2,41). To byla epifanie církve, zjevené jako lid do něhož jsou v jednotě, přes všechny rozdíly, shromážděny rozptýlené Boží děti.

První den týdne

21. Z tohoto důvodu od apoštolských časů začal „první den po Sabatu“, první den týdne, tvořit rytmus života Kristových učedníků (srov. 1 Kor 16,2). „První den po Sabatu“ byl též dnem, kdy se věřící v Troadě scházeli „k lámání chleba“, když se s nimi Pavel loučil a zářačně vrátil k životu Eutycha (srov. Sk 20,7-12). Kniha Zjevení podává důkazy o nazývání prvního dne týdne „dnem Páně“ (1,10). Již na počátku druhého století, poznamenává Plinius mladší, správce Bithynie, ve své zprávě o křesťanských praktikách „o shromažďování o stanoveném dni před úsvitem a společném zpěvu hymnů na Krista jako Boha“¹⁹. Když křesťané mluví o „dni Páně“ činí tak s tím, že tomuto pojmu dávají plný smysl Velikonočního zvolání „Ježíš Kristus je Pán“ (Fil 2,11; srov. Sk 2,36; 1 Kor 12,3). Tak dostává Kristus týž titul, který Septuaginta používá k překladu ve starozákonním zjevení nevyslovitelného jména Božího: YHWH.

22. V těchto ranných křesťanských dobách nebyl týdenní rytmus dnů obvykle nebyl součástí života v místech kde se evangelium šířilo a sváteční dny řeckého a římského kalendáře s křesťanskou nedělí nekolidovaly. Pro křesťany proto bylo velmi obtížné dodržovat den Páně daný den každého týdne. To vysvětluje, proč se věřící scházeli před úsvitem.²⁰ Přesto se věrnost týdennímu rytmu stala normou, protože byla založena na Novém zákoně a byla též spojena se starozákonním zjevením. To horlivě podtrhují apologetové a církevní Otcové ve svých spisech a kázáních, když mluví o velikonočním tajemství a užívají tytéž texty Písma, které podle svědectví sv. Lukáše (srov. 24,27. 44-47) mohl sám Vzkříšený Kristus vysvětlovat učedníkům. Ve světle těchto textů získala oslava dne Vzkříšení naukovou a symbolickou hodnotu schopnou vyjádřit celé křesťanské tajemství ve vší jeho novosti.

Rostoucí odlišení od Sabatu

23. Právě tuto novost zdůrazňovaly katechese prvních staletí když chtěly zdůraznit vynikající postavení neděle vzhledem k židovskému Sabatu. Byl to Sabat, kdy se židovský národ měl shromažďovat v synagoze a odpočívat způsobem předepsaným v Zákoně. Apoštolové a zejména sv. Pavel zpočátku docházeli do synagogy a tak zde mohli hlásat Ježíše Krista, když vykládali „slova proroků čtená o každém Sabatu“ (Sk 13,27). Některé komunity dodržovaly Sabat a zároveň slavily neděli. Brzy se ovšem oba dny ještě zřetelněji rozlišily zejména v reakci na vytrvalost postoje těch křesťanů, které jejich původ v judaismu nakláněl k udržování poslušnosti starého Zákona. Sv. Ignác z Antiochie píše: „Když ti, kdo žili za předešlého stavu věcí vešli v novou naději už nedodržovali Sabat ale drželi den Páně, den, kdy se objevil náš život skrze něho a jeho smrt...“, to tajemství z něhož jsme přijali naši víru a v němž setrváváme, abychom byli souzeni jako učedníci Krista našeho jediného Mistra, jak bychom pak mohli žít bez něj, když i proroci, jako učedníci Ducha, ho též očekávali jako Mistra.“²¹ Sv. Augustin poznamenává: „Proto také Pán vložil na tento den, třetí po jeho utrpení, svou pečeť. V týdenním cyklu je to ovšem osmý den po sedmém, to je po Sabatu, a první den týdne.“²² Rozlišení neděle od židovského Sabatu v mysli církve sílilo i přesto, že v dějinách byly doby, kdy se povinnost nedělního odpočinku zdůrazňovala natolik, že se den Páně stával více podobným Sabatu. Navíc vždy v křesťanství existovaly skupiny, které dodržovaly jak Sabat tak neděli jako „dva bratrské dny“²³.

¹⁹ Epist. 10, 96, 7.

²⁰ Srov. tamtéž S odkazem na Pliniův list Tertulián také připomíná *coetus antelucani* v *Apologeticum* 2, 6: CCL 1, 88; *De Corona* 3, 3: CCL 2, 1043.

²¹ *To the Magnesians* 9, 1-2: SC 10, 88-89.

²² *Osmé kázání v oktávu velikonoce* 4: PL 46, 841. Smysl neděle jako „prvního dne“ je jasný v latinském liturgickém kalendáři, kde se pondělí nazývá *feria secunda*, úterý *feria tertia* atd. V portugalštině se dny jmenují stejným způsobem.

²³ Svatý Řehoř Nysský, *De Castigatione*: PG 46, 309. Maronitická liturgie též zdůrazňuje spojení mezi Sabatem a nedělí, počínaje „tajemstvím Bílé Soboty“ (Srov. M. Hayek, *Maronite [Eglise], Dictionnaire de spiritualité*, X [1980], 632-644).]

Den nového stvoření

24. Srovnání křesťanské neděle a starozákonní vize sabatu vyvolalo velmi zajímavá theologická zamyšlení. Zvláště vyniklo jedinečné spojení mezi Vzkříšením a Stvořením. Křesťanské myšlení spontánně propojilo Vzkříšení, jež se odehrálo „prvního dne po sobotě“ s prvním dnem onoho kosmického týdne (srov. Gn 1,1-2,4) který utváří příběh stvoření v knize Genesis, dnem stvoření světla (srov. 1,3-5). Toto spojení nás zve k pochopení vzkříšení jako počátku nového stvoření, jehož prvotinou je oslavený Kristus, „prvorozený všeho stvoření“ a „prvorozený z mrtvých“ (Kol 1,18).

25. Výsledkem je, že neděle je především dnem, kdy se křesťané shromažďují, aby si připomínali spásu, která jim byla dána ve křtu a která je učinila novým v Kristu. „S Kristem jste byli ve křtu pohřbeni a spolu s ním také vzkříšeni vírou v Boha, jenž ho svou mocí vzkřísil z mrtvých.“ (Kol 2,12; srov. Řím 6,4-6) Liturgie podtrhuje křestní dimenzi neděle, jednak vyzvou ke slavení křtu – stejně jako o velikonoční vigílii – v tom dni týdne „kdy si církev připomíná Pánovo Zmrtvýchvstání“²⁴ a v doporučení příhodného kajícího obřadu na začátku mše v pokropení svčenu vodou, která připomíná okamžik křtu v němž se rodí všechen křesťanský život.²⁵

Osmý den: obraz věčnosti

26. Svým kontrastem nabízí postavení Sabatu jako sedmého dne týdne pro den Páně komplementární symboliku, tolik milovanou Otcí. Neděle není jen první den, je to také „osmý den“ umístěný v sedminásobné posloupnosti dnů na jedinečném a transcendentním místě, které připomíná nejen počátek času, ale také jeho konec „v budoucím věku“. Sv. Bazil vysvětluje, že neděle symbolizuje tento skutečně jedinečný den, který bude následovat po přítomném čase, den bez konce, který nepozná ani jitra ani večera, nepomíjející věk, který nikdy nezestárne; neděle je nepřestávající předpověď života bez konce, která obnovuje naději křesťanů a povzbuzuje je na jejich pouti.²⁶ Pohlížeje k poslednímu dni, který úplně naplní eschatologickou symboliku Sabatu uzavírá sv. Augustin Vyznání kde popisuje *Eschaton* jako „pokoj tichosti, pokoj Sabatu, pokoj bez večera.“²⁷ Slavením neděle jako „prvního“ i „osmého“ dne je křesťan veden k cíli věčného života.²⁸

Den Krista – Světla

27. Kristocentrická vize vrhá světlo na další symboliku, který křesťanské úvahy a pastorační praxe připisuje dni Páně. Moudrá pastýřská intuice vedla církev k christianizaci významu neděle jako „dne slunce“, což bylo římské jméno tohoto dne, který se uchoval v některých moderních jazycích.²⁹ To proto, aby odvedla věřící od svodů kultů uctívajících slunce a vedla je k slavení dne Krista, pravého „slunce lidstva“. Když sv. Justin píše pohanům užívá jazyka své doby, aby poznamenal, že se křesťané shromažďují „o dni pojmenovaném po slunci“³⁰, ale pro věřící výraz již nabyt nového smyslu, neomylně zakořeněného v evangeliu.³¹ Kristus je světlo světa (srov. J 9,5; také 1,4-5.9) a v týdenním počítání času je den připomínající jeho Vzkříšení je přetrvávajícím odrazem epifanie jeho slávy. Téma neděle jako dne ozářeného triumfem vzkříšeného Pána se nachází v liturgii hodin³² a dostává zvláštní důraz v *Pannichida*, vigílii v níž se východní liturgie připravují na neděli Z generace na generaci shromažďujíc se o tomto dni přisvojuje si církev Zachariášovo podivení, když pohlédl na Krista a viděl v něm rozbřesk, který dává „světlo těm kdo jsou ve tmě a stínu smrti“ (Lk 1,78-79), a rezonuje v ní radost Simeona, když vzal do rukou božské Dítě, které přišlo jako „světlo k osvícení pohanů“ (Lk 2,32).

Den daru Ducha

28. Neděli, den světla, můžeme také nazvat, s odkazem na Ducha svatého, dnem „ohně“. Světlo Kristovo je důvěrně spojeno s „ohněm“ Ducha a oba tyto obrazy společně zjevují smysl křesťanské neděle.³³ Když se Ježíš ukázal o velikonočním večeru apoštolům, dýchl na ně a řekl „Přijměte Ducha svatého. Komu hříchy odpustíte tomu budou odpuštěny, komu

²⁴ Ritus křtu dětí č. 9, Srov. Ritus křesťanské iniciace dospělých, č. 59.

²⁵ Srov. *Římský misál*, Ritus žehnání a kropení svčenu vody

²⁶ Srov. svatý Bazil, *O Duchu svatém*, 27, 66: SC 17, 484–485. Srov. také *List Barnabášův* 15, 8–9: SC 172, 186–189; svatý Justin, *Dialog s Tryfonem* 24; 138: PG 6, 528, 793; Origenes, *Komentáře žalmů*, Žalm 118(119), 1: PG 12, 1588.

²⁷ „Domine, praestitisti nobis pacem quietis, pacem sabbati, pacem sine vespera“: Confess., 13, 50: CCL 27, 272.

²⁸ Srov. svatý Augustine, *Epist.* 55, 17: CSEL 34, 188: „Ita ergo erit octavus, qui primus, ut prima vita sed aeterna reddatur“.

²⁹ V angličtině Sunday a v němčině Sonntag.

³⁰ *Apologia I*, 67: PG 6, 430.

³¹ Srov. svatý Maximus z Turína, *Sermo* 44, 1: CCL 23, 178; *Sermo* 53, 2: CCL 23, 219; Eusebius Cesarejský, *Comm. in Ps.* 91: PG 23, 1169–1173.

³² Viz například hymnus k modlitbě se čtením: „Dies aetasque ceteris octava splendet sanctorum in te quam, Iesu, consecras primitiae surgentium (I. týden); a také: „Salve dies, dierum gloria, dies felix Christi victoria, dies digna iugi laetitia dies prima. Lux divina caecis irradiat, in qua Christus infernum spoliat, mortem vincit et reconciliat summis ima“ (II týden). Podobná vyjádření se nachází v hymnech zahrnutých v liturgii hodin v různých moderních jazycích.

³³ Srov. Klement Alexandrijský, *Stromata*, VI, 138, 1–2: PG 9, 364.

neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou" (J 20,22-23). Vylití Ducha bylo velkým darem Vzkříšeného Pána jeho učedníkům o velikonoční neděli. Bylo to opět v neděli, když padesátý den po Vzkříšení, Duch sestoupil v moci jako „mocný vítr“ a „oheň“ (Sk 2,2-3) na apoštoly shromážděné s Marií. Letnice nejsou jen zakládající událostí církve, ale také tajemstvím, které věčně dává církvi život³⁴. Taková událost má svou vlastní mocnou liturgickou chvíli v každoročních oslavách, které uzavírají „velkou neděli“³⁵, ale zůstává též, kvůli svému hlubokému spojení s velikonočním tajemstvím, součástí hlubokého smyslu každé neděle. „Týdenní velikonoce“ se tak v jistém smyslu stávají „týdenními letnicemi“ v nichž křesťané znovu prožívají radostiplné setkání apoštolů se Vzkříšeným Pánem a přijímají životodárný dech jeho Ducha.

Den víry

29. Se všemi těmito rysy, které ji oddělují od ostatních dní, ukazuje se neděle jako svrchovaný *den víry*. Je to den, kdy se, mocí Ducha svatého, který je živou „pamětí“ církve (srov. J 14,26) událost prvního zjevení Vzkříšeného Pána obnovuje v „dnešku“ života každého z Kristových učedníků. Shromáždění v jeho přítomnosti v nedělním shromáždění cítí věřící, že jsou podobně jako apoštol Tomáš „Vlož sem své prsty a pohleď na mé ruce. Vezmi svou ruku a vlož ji do mého boku. Nepochybuji, ale věř.“ (J 20,27). Ano, neděle je dnem víry. Zdůrazňuje to fakt, že nedělní eucharistická liturgie, podobně jako liturgie jiných slavností, zahrnuje vyznání víry. Recitované nebo zpívané Krédo hlásá křestní a velikonoční povahu neděle a činí ji dnem, kdy pokřtění zvláštním způsobem obnovují svou příslušnost ke Kristu a jeho evangelium ve znovu rozněcujícím vědomí svých křestních slibů. Slyšením slova a přijímáním Těla Páně pokřtění rozjímají Vzkříšeného Ježíše přítomného ve „svatých znameních“ a vyznávají s apotolem Tomášem „Můj Pán a můj Bůh!“ (J 20,28).

Nenahraditelný den!

30. Je pak jasné proč, dokonce i v našich náročných dobách, musí být uchovávána a především v celé své hloubi žita identita tohoto dne. Jeden východní spisovatel na počátku třetího století připomíná, že už v této ranné době se věřící ve všech oblastech pravidelně světili nedělí³⁶. To co začalo jako spontánní práce se později stalo právně sankcionovanou normou. Den Páně strukturuje dějiny církve skrze dvě tisíciletí: jak se můžeme domnívat, že nebude pokračovat v utváření budoucnosti? Dnešní tlak může učinit dodržení nedělní povinnosti obtížnějším a církve s mateřskou citlivostí hledí na okolnosti každého ze svých dětí. Zvláště se povolána k novému pastoračnímu a katechetickému úsilí, aby za normálních okolností nebylo žádné z jejich dětí nebylo zbaveno bohatého vylití milosti, které slavení dne Páně přináší. Bylo v souladu s duchem druhého vatikánského koncilu aby, když mluvil o možnosti reformovat církevní kalendář, aby vyhověl různým civilním kalendářům, prohlásil, že církve „je připravena přijmout jen ta uspořádání, které zachovávají a zajišťují týden o sedmi dnech s nedělí“³⁷. Při svých mnoha významech a rysech a vazbou na samé základy víry zůstává slavení křesťanské neděle na prahu třetího tisíciletí nenahraditelným prvkem naší křesťanské identity.

III. kapitola

DIES ECCLESIAE

Eucharistické shromáždění: Srdce neděle

Přítomnost Vzkříšeného Pána

31. „Já jsem s vámi po všechny dny, až do skonání tohoto věku“. Tento Kristův příslib se nikdy nepřestává v církvi ozývat jako plodné tajemství jejího života a zřídlo její naděje. Jako den Vzkříšení není neděle pouhou připomínkou minulé události: je to oslava živé přítomnosti Vzkříšeného Pána vprostřed jeho lidu.

K správnému prožívání a hlásání této přítomnosti nestačí, aby se Kristovi učedníci jednotlivě modlili a vnitřně si, v tajnosti vlastního srdce, připomínali smrt a Vzkříšení Pána. Ti kdo přijali milost křtu nejsou spaseni jako osamocení jedinci, ale jako příslušníci Tajemného Těla, kteří se stali součástí Božího lidu.³⁸ Je proto důležité, aby se společně scházeli k plnému vyjádření identity církve, jako *ekklesia* shromáždění svolaného Vzkříšeným Pánem, který obětoval svůj život, aby „rozptýlené Boží děti shromáždil v jedno“ (J 11,52). V Kristu se skrze dat Ducha stali „jedním“ (Gal 3,28). Tato jednota se stává viditelnou, když se křesťané společně shromáždí: tak si zřetelně uvědomují a dosvědčují světu, že jsou vykoupený lid „ze všech kmenů, jazyků, národů a ras“ (Zj 5,9). Shromáždění Kristových učedníků ztělesňuje v běhu věků obraz prvního křesťanského společenství, které jako příklad uvádí ve Skutcích apoštolů

³⁴ Srov. Jan Pavel II., Encyklika *Dominum et Vivificantem* (18 května 1986), 22–26: AAS 78 (1986), 829–837.

³⁵ Srov. svatý Atanáš Alexandrijský, *Nedělní listy* 1, 10: PG 26, 1366.

³⁶ Srov. Bardesanes, *Dialog o osudu*, 46: PS 2, 606–607.

³⁷ Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, Dodatek: Prohlášení o reformě kalendáře

³⁸ Srov. Druhý vatikánský koncil, Věroučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 9.

sv. Lukáš, když zevrubně popisuje, že první pokřtění věřící „setrvali v apoštolském učení a společenství, lámání chleba a modlitbám“. (2,42).

Eucharistické shromáždění

32. Eucharistie není jen zvláště silným vyjádřením skutečnosti církevního života, ale svým způsobem i jeho „zdrojem“³⁹. Eucharistie církev vyživuje a formuje: „Protože je jeden chléb, jsme my mnozí jedno tělo, neboť všichni máme podíl na jednom chlebu.“ (1 Kor 10,17). Pro toto své životně důležité spojení se svátostí Těla a Krve Páně je tajemství církve svrchovaně zakoušeno, hlášáno a žito v Eucharistii.⁴⁰

Tento církevní rozměr vlastní Eucharistii je uskutečňován při každé eucharistické slavnosti. Nejvýznačněji je však vyjádřen v den, kdy se celé společenství schází k připomenutí Pánova Vzkříšení. *Katechismus katolické církve* k tomu náležitě učí: „Nedělní slavení dne Páně a jeho Eucharistie je středem života církve.“⁴¹

33. Při nedělní mši křesťané se zvláštní intenzitou prožívají zkušenost velikonočního večera, kdy se jim když byli spolu ukázal Vzkříšený Pán (srov. J 20,19). V tomto malém jádře učedníků, prvních plodů církve byl jistým způsobem přítomen Boží lid všech věků. Skrze jejich svědectví slyší každá generace věřících Kristův pozdrav, bohatý mesiášským darem pokoje, získaným jeho krví a nabízený s jeho Duchem: „Pokoj vám“. Kristův návrat mezi apoštoly „o týden později“ (J 20,26) můžeme nahlížet jako radikální předznamenání praxe křesťanského společenství scházet se každý sedmý den o „dni Páně“ nebo neděli k vyznání víry v jeho Zmrtvýchvstání a k přijetí jím slíbeného požehnání: „Blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili“ (J 20,29). Toto těsné spojení mezi zjevením Vzkříšeného Pána a Eucharistií napovídá Lukášovo evangelium v příběhu o dvou emauzských učednících, kterým Kristus přiblížil a dovedl k pochopení Písma a pak s nimi seděl u stolu. Poznali ho, když „vzal chléb, pronesl požehnání, lámal a dával jim“ (24,30). Ježíšova gesta v tomto svědectví jsou gesty Poslední večeře s jasnou připomínkou „lámání chleba“ jak první křesťané Eucharistii nazývali.

Nedělní Eucharistie

34. Je pravda, samo o sobě, že nedělní Eucharistie se neliší od Eucharistie slavené v jiné dny, ani nemůže být oddělována od celku liturgického a svátostného života. Samou svou povahou je Eucharistie epifanií církve⁴² což je nejsilněji vyjádřeno, když se k modlitbám shromáždí se svým pastýřem diecézní společenství: „Církev se zvlášť výrazně projevuje plnou a aktivní účastí všeho svatého lidu Božího na týchž bohoslužbách, především na téže eucharistii, v jednotě modlitby a oltáře, v jehož čele stojí biskup v kruhu svých kněží a služebníků oltáře.“⁴³ Vztah k biskupovi a k celému společenství církve náleží ke každému slavení Eucharistie, i pokud jí nepředsedá biskup, bez ohledu na den v týdnu. Znamením toho je zmínka o biskupovi v eucharistické modlitbě.

Nedělní eucharistie však svou zvláštní slavností, povinnou přítomností společenství a tím, že je slavena „v den, kdy Kristus porazil smrt a dal nám podíl na svém nesmrtelném životě“⁴⁴ vyjadřuje s větším důrazem svůj vnitřní církevní rozměr. Stává se paradigmatem ostatních eucharistických slavností. Každé společenství shromažďující všechny své členy k „lámání chleba“ se stává místem konkrétního zpřítomnění tajemství církve. Ve slavení Eucharistie se společenství otevírá k obecnosti s všeobecnou církví⁴⁵, když prosí Otce, aby „pamatoval na církev po celém světě“ a rozmnožuje v ní jednotu všech věřících s papežem a s pastýři místních církví, až bude láska dovedena k dokonalosti.

Den církve

35. *Dies Domini* je proto i *dies Ecclesiae*. Proto má být na pastorační úrovni aspekt společenství neděle zvláště zdůrazněn. Jak jsem již jinde poznamenal, mezi mnoha aktivitami farnosti „nemá žádná tak životní důležitost a tak formující účinek na společenství jako slavení dne Páně a jeho Eucharistie.“⁴⁶ Toho byl pamětliv i druhý vatikánský koncil, když připomíná, že musí být vynaloženo úsilí k zajištění toho, aby „rostlo vědomí farního společenství, zvláště při společném slavení nedělní mše“⁴⁷. Liturgické direktivy následně směřovaly týmž směrem,

³⁹ Srov. Jan Pavel II., list *Dominicae Cenae* (24. února 1980), 4: AAS 72 (1980), 120; Encyklika *Dominum et Vivificantem* (18. května 1986), 62–64: AAS 78 (1986), 889–894.

⁴⁰ Srov. Jan Pavel II., Apoštolský list *Vicesimus Quintus Annus* (4. prosince 1988), 9: AAS 81 (1989), 905–906.

⁴¹ čl. 2177.

⁴² Srov. Jan Pavel II., Apoštolský list *Vicesimus Quintus Annus* (4. prosince 1988), 9: AAS 81 (1989), 905–906.

⁴³ Druhý vatikánský koncil, Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 41; Srov. Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*, 15.

⁴⁴ Tato slova se v té či oné podobě vyskytují v eucharistických modlitbách v různých jazycích. Silně zdůrazňují „velikonoční“ charakter neděle.

⁴⁵ Srov. Kongregace pro nauku víry, List biskupům katolické církve o některých aspektech církve jako společenství *Communio Notio* (28. května 1992), 11–14: AAS 85 (1993), 844–847.

⁴⁶ *Řeč ke třetí skupině biskupů Spojených států amerických* (17. března 1998), 4: *L'Osservatore Romano*, 18. března 1998, 4.

⁴⁷ Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 42.

když požadovaly, aby se o nedělích a zasvěcených svátcích eucharistie obvykle slavená v jiných kostelech koordinovala se slavností ve farním kostele, aby „se posiloval smysl pro církevní společenství, které je živeno a vyjadřováno zvláštním způsobem společným slavením neděle, ať kolem biskupa, nebo ve farním shromáždění v němž kněz zastupuje biskupa“⁴⁸.

36. Nedělní shromáždění je privilegovaným místem jednoty: je prostředím pro slavení *sacramentum unitatis*, která hluboce charakterizuje církev jako lid shromážděný „z“ a „v“ jednotě Otce, Syna a Ducha svatého⁴⁹. Pro křesťanské rodiny je nedělní shromáždění, kde rodiče s dětmi sdílejí jeden stůl slova a Chleba života, jedním z nejvýznačnějších vyjádření jejich identity a jejich „služby“ jako „domácích církví“.⁵⁰ V této souvislosti je jen správné připomenout, že jsou to v první řadě rodiče, kdo musí své děti učit účasti na nedělní mši, podpoření pomocí katechetů, kteří se mají starat o to, aby uvedení do mše, doprovázené vysvětlením přesahujícím závaznou povahu příkázání, bylo součástí formace předávané dětem svěřeným do jejich péče. Pokud tomu svědčí okolnosti může v tomto ohledu pomoci slavení mše pro děti, dodržující ustanovení liturgických norem⁵¹.

Nakolik jsou farnosti „eucharistická společenství“⁵² je normální, že se na nedělních mších dají najít různé skupiny, hnutí, sdružení a dokonce i menší náboženské společenství přítomné ve farnosti. To umožňuje všem, aby společně zakoušeli to co spolu sdílí nehlouběji, za hranicemi zvláštních duchovních cest, které je, podle rozlišení církevní autority⁵³, legitimně rozlišují. Z tohoto důvodu se v neděli, dni shromáždění, mše malých skupin nemají povzbuzovat: nejde jen o otázku zajištění, aby farní shromáždění nezůstalo bez nezbytné služby kněze, ale také o plné zabezpečení a zvěstování života a jednoty společenství církve.⁵⁴ Potvrzení možných a jasně omezených podmínek z těchto obecných směrnic záleží na moudrém rozlišení pastýřů místních církví z hlediska zvláštních potřeb v oblasti formace a pastorační péče a s pomyšlením na dobro jedinců nebo skupin – zvláště prospěchu, který takové výjimky mohou přinést celému křesťanskému společenství.

Putující lid

37. Během pouti církve časem pomáhá nám odkaz na Kristovo Vzkříšení a týdenní opakování této slavné památky pomáhá mít na paměti *poutnický a eschatologický charakter Božího lidu*. Neděli za nedělí se církev ubírá ke konečnému „dni Páně“, neděli, která nepozná konce. Očekávání Kristova příchodu je vepsáno v samém tajemství Církve⁵⁵ a je dokazováno každým slavením Eucharistie. Svou zvláštní vzpomínkou na slávu Zmrtvýchvstalého Krista však den Páně připomíná s větší intenzitou budoucí slávu jeho „návratu“. Tak se z neděle stává den, kdy církve ukazující jasněji svou identitu „Nevěsty“ svým způsobem předvídá eschatologickou skutečnost nebeského Jeruzaléma. Když církve shromažďuje své děti v eucharistickém shromáždění a učí je očekávat „božského Ženicha“ koná tak určité „cvičení touhy“⁵⁶ v němž přijímá předchůť radosti nových nebes a nové země, až svaté město, nový Jeruzalém, sestoupí od Boha „připravené jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha.“ (Zj 21,2).

Den naděje

38. V tomto pohledu není neděle jen dnem víry, ale také *dnem křesťanské naděje*. Mít podíl na „Večeři Páně“ znamená předjímat eschatologickou slavnost „Beránkovy svatby“ (Zj 19,9). Slavením památky Krista, jeho vzkříšení a nanebevstoupení očekává křesťanské společenství „v radostné naději příchodu našeho Spasitele Ježíše Krista.“⁵⁷ Posílána a obnovena silou týdenního rytmu se křesťanská naděje stává kvasem a světlem lidské naděje. Proto se mešní příměly nevtahují jen k potřebám místního křesťanského společenství, ale také k potřebám všeho lidstva. Tak církve scházející se ke společnému slavení Eucharistie ukazují světu, že si bere za svou „radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zejména chudých a všech trpících“.⁵⁸ Obětováním nedělní eucharistie korunuje církev svědectví jež její děti touží nabízet každý den týdne hlásáním evangelia, konáním skutků lásky ve světě práce a ve všech

⁴⁸ Posvátná kongregace obřadů, Instrukce o uctívání eucharistického tajemství *Eucharisticum Mysterium* (25. květen May 1967), 26: AAS 59 (1967), 555.

⁴⁹ Srov. svatý Cyprian, *De Orat. Dom.* 23: PL 4, 553; *De Cath. Eccl. Unitate*, 7: CSEL 31, 215; Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 4; Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 26.

⁵⁰ Srov. Jan Pavel II., Apoštolská exhortace *Familiaris Consortio* (22. listopadu 1981), 57; 61: AAS 74 (1982), 151; 154.

⁵¹ Srov. Posvátná kongregace pro bohoslužbu, *Direktář pro mše s dětmi* (1. listopadu 1973): AAS 66 (1974), 30–46.

⁵² Srov. Posvátná kongregace pro obřady, Instrukce pro uctívání eucharistického tajemství *Eucharisticum Mysterium* (25. května 1967), 26: AAS 59 (1967), 555–556; Posvátná kongregace pro biskupy, *Direktář pro pastýřskou službu biskupů Ecclesiae Imago* (22. února 1973), 86c: *Enchiridion Vaticanum* 4, 2071.

⁵³ Srov. Jan Pavel II., posynodální apoštolská exhortace *Christifideles Laici* (30. prosince 1988), 30: AAS 81 (1989), 446–447.

⁵⁴ Srov. Posvátná kongregace pro bohoslužbu, Instrukce *Mše pro zvláštní skupiny* (15. května 1969), 10: AAS 61 (1969), 810.

⁵⁵ Srov. Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 48–51.

⁵⁶ „*Haec est vita nostra, ut desiderando exerreamur*“: svatý Augustin, *In Prima Ioan. Tract.* 4, 6: SC 75, 232.

⁵⁷ Římský misál, Embolismus po Modlitbě Páně.

⁵⁸ Druhý vatikánský koncil, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*, 1.

četných životních úkolech a tím ukazuje prostěji svou identitu „jakoby svátosti nebo znamení a nástroje vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.“⁵⁹

Stůl slova

39. Stejně jako při každé eucharistické slavnosti se se Vzkříšeným Pánem setkáváme u dvojího stolu slova a Chleba života. Stůl slova nabízí totéž porozumění dějinám spásy a zvláště velikonočnímu tajemství, které sám vzkříšený Ježíš dal svým učedníkům: mluví tu Kristus, přítomný ve svém slově „když se v církvi předčítá Písmo svaté.“⁶⁰ U stolu Chleba života se Vzkříšený Pán stává reálně, podstatně a trvale přítomen skrze památku svého umučení a zmrtvýchvstání a chléb života se nabízí jako příslib budoucí slávy. Druhý vatikánský koncil připomíná, že: „bohoslužba slova a bohoslužba eucharistická souvisí spolu tak těsně, že tvoří jeden služební úkon.“⁶¹ Koncil také naléhá „Aby se věřícím poskytl bohatěji prostřený stůl Božího slova má se šíře otevřít přístup k pokladům Bible.“⁶² Bylo pak rozhodnuto, že při nedělních mších a v zasvěcené svátce nesmí být, vyjma vážných důvodů⁶³ opomínuta homilie. Tato včasná rozhodnutí pak byla věrně vtělena do liturgické reformy o níž, v komentáři o bohatší nabídce biblických čtení o nedělích a zasvěcených svátcích, Pavel VI. napsal: „To vše bylo nařízeno k většímu a většímu rozněcování onoho 'hladu po slyšení Božího slova' (Am 8,11) ve věřících, který pod vedením Ducha svatého pobízí lid nové smlouvy ve směřování k dokonalé jednotě církve.“⁶⁴

40. Když promýšlíme nedělní eucharistii více než třicet let po koncilu, potřebujeme zhodnotit, jak dobře bylo Boží slovo hlásáno a jak efektivně Boží lid vyrostl v poznání a lásce k Písmu svatému.⁶⁵ Jsou zde dva velmi těsně spojené aspekty – *slavení* a *osobní přivlastnění*. Na úrovni slavení musí fakt, že koncil umožnil hlásat Boží slovo v jazyce slavícího společenství probudit nový smysl zodpovědnosti vůči slovu, umožňující „zvláštnímu charakteru posvátného textu“ zářit „dokonce i při čtení a zpěvu“.⁶⁶ Na úrovni osobního přivlastnění musí být slyšení Božího slova v duších věřících dobře připraveno dobrou znalostí Písma a kde je to pastoračně možné *zvláštními iniciativami zaměřenými k hlubšímu pochopení biblických čtení*, zvláště těch, která se užívají v neděle a o svátcích. Pokud jednotliví křesťané a rodiny nečerpají pravidelně nový život z čtení posvátných textů v duchu modlitby a poslušnosti církevnímu výkladu⁶⁷ těžko lze od samotného liturgického hlásání Božího slova očekávat, že přinese očekávané plody. To je hodnota těch iniciativ ve farnostech, kde se během týdne scházejí ti, kdo se podílejí na eucharistii – kněz, příslušující a věřící⁶⁸ – aby připravili nedělní liturgii a předem se zamysleli nad Božím slovem, které bude hlásáno. Sledovaný cíl je v tom, by celá slavnost – modlitba, zpěv, naslouchání a nejen kázání – mohla nějakým způsobem vyjadřovat téma nedělní liturgie, aby jim všichni zúčastnění mohli být mocněji proniknuti. Je jasné, že mnohé záleží na těch, kdo konají službu slova. Je jejich povinností připravit reflexi Pánova slova v modlitbě a studiu posvátného textu, aby mohli jeho obsah hlásat věrně a použít je na záležitosti lidu a jeho běžného života.

41. Je také třeba mít na mysli, že *liturgické hlásání slova Božího*, zvláště při eucharistickém shromáždění, není ani tak chvílí pro rozjímání a katechese jako *dialog mezi Bohem a jeho lidem*, dialogem v němž v němž se zvěstují divy spásy a stále se obnovují požadavky Úmluvy. Boží lid je ze své strany vedeni odpovídat v tomto dialogu lásky díkůvzdáním a chválou a také prokazováním své věrnosti úkolu stálého „obrácení“. Nedělní shromáždění nás tedy zavazuje k vnitřní obnově našich křestních slibů, která jsou svým způsobem implicitně obsažena v recitaci Kréda a výslovně jsou součástí liturgie o velikonoční vigilie a kdykoliv se slaví křest při mši. V tomto kontextu je hlásání slova v nedělní eucharistické slavnosti získává slavnostní tón slyšitelný ve Starém zákoně ve chvílích, kdy se obnovovala Úmluva, kdy byl hlásán Zákon a společenství Izraele bylo voláno – jako lid na poušti na úpatí Sinaje (srov. Ex 19,7-8; 24,3-7) – aby zopakoval svá „ano“ obnovil své rozhodnutí být věrný Bohu a poslouchat jeho příkázání. Když zní Boží slovo, Bůh očekává naši odpověď: odpověď, kterou pro nás Kristus již učinil svým „Amen“ (srov. 2 Kor 1,20-22), a které v nás zní ozvěnou skrze Ducha svatém, takže to co slyšíme nás může zasáhnout na hlubší úrovni.⁶⁹

⁵⁹ Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 1; Srov. Jan Pavel II., Encyklika *Dominum et Vivificantem* (18. května 1986), 61–64; AAS 78 (1986), 888–894.

⁶⁰ Druhý vatikánský koncil, Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 7; Srov. 33.

⁶¹ *Tamtéž*, 56; Srov. *Ordo Lectionum Missae, Praenotanda*, No. 10.

⁶² Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 51.

⁶³ Srov. *tamtéž*, 52; *Kodex kanonického práva*, kán. 767, 2; *Kodex práva východních církví*, kán. 614.

⁶⁴ Apoštolská konstituce *Missale Romanum* (3. dubna 1969): AAS 61 (1969), 220.

⁶⁵ Koncilní konstituce *Sacrosanctum Concilium* mluví o „*suavis et vivus Sacrae Scripturae affectus*“ (čl. 24) (srdečné a živé zalíbení ve svatém Písmu pozn. překl. .)

⁶⁶ Jan Pavel II., list *Dominicae Cenae* (24. února 1980), 10; AAS 72 (1980), 135.

⁶⁷ Srov. Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o Božím zjevení *Dei Verbum*, 25.

⁶⁸ Srov. *Ordo Lectionum Missae, Praenotanda*, kap. III.

⁶⁹ Srov. *Ordo Lectionum Missae, Praenotanda*, kap. I, č. 6.

Stůl Těla Kristova

42. Stůl slova vede přirozeně k stolu eucharistického chleba a připravuje společenství žít jeho rozmanité aspekty, které v nedělní eucharistii nabývají zvláště slavnostního charakteru. Když se celé společenství schází ke slavení „dne Páně“ ukazuje se eucharistie více než jiné dny jako velké „díkůvzdání“ v němž Duch naplňuje církev, která se obrací k Otci, stává se jedním s Kristem a mluví jménem celého lidstva. Týdenní rytmus nás vyzývá, abychom se shromažďovali ve vděčné připomínce dní, které právě minuly, přehlédli je znovu v Božím světle, děkovali mu za jeho nesčetné dary a oslavovali ho „skrže Krista, s Kristem a v Kristu, v jednotě Ducha svatého.“ Křesťanské společenství si tak oživuje vědomí skutečnosti, že všechny věci byly stvořeny skrže Krista (Kol 1,16; J 1,3) a že v Kristu, který přišel jako služebník, aby na sebe vzal a vykoupil naše lidství, bude vše obnoveno (srov. Ef 1,10), aby bylo předáno Bohu Otci od něhož vše pochází a bylo povoláno k životu. Když pak Boží lid svým Amen vysloví souhlas s eucharistickou doxologií hledí ve víře a naději k eschatologickému konci, kdy Kristus „odevzdá království Bohu a Otci... a Bůh bude všechno ve všem.“

43. Tento „vzestupný“ pohyb je vlastní každému slavení Eucharistie a činí z ní radostnou událost, přetékanou vděčností a nadějí. Projevuje se však zvláště v nedělní mši kvůli jejímu zvláštnímu spojení s připomínkou Vzkříšení. Tato eucharistická radost s naším „vzhůru srdce“ je ovocem protichůdného „sestupného“ Božího pohybu směrem k nám, který zůstává navěky vryt v podstatném obětním prvku Eucharistie, svrchovaném výrazu a oslavení tajemství *kenosis*, sestupu, jímž Kristus „sám sebe ponížil a stal se poslušným až k smrti a to smrti na kříži.“ (Fil 2,8).

Mše skutečně *pravdivě zpřítomňuje oběť na Kříži*. Pod způsoby chleba a vína, nad nimiž se svolává vylití Ducha jednajícího s absolutně jedinečnou silou skrže konsekrační slova, se sám Kristus nabízí Otci tímž aktem oběti, kterým se obětoval na Kříži. „V této božské oběti, která se koná při mši svaté je přítomen a nekrvavým způsobem obětován sám Kristus, který se obětoval jen jedenkrát a za všechny krvavým způsobem na oltáři kříže.“⁷⁰ Kristus ke své oběti sjednocuje oběť církve: „V eucharistii se Kristova oběť také obětí údů jeho Těla. Život věřících, jejich chvála, utrpení, modlitba, práce jsou spojeny s Kristovou chválou, utrpením, prací i s jeho bezvýchodnou obětí a tím nabývají novou hodnotu.“⁷¹ Pravda, že na Kristově oběti má podíl celé společenství je zvláště zřejmá z nedělního shromáždění, které umožňuje přinést k oltáři právě uplynulý týden se všemi jeho lidskými břemeny.

Velikonoční hostina a bratrské shromáždění

44. Charakter eucharistie jako slavnosti celého společenství se zvláštním způsobem ukazuje, když na ni pohlížíme jako na velikonoční hostinou, na níž se naším pokrmem stává sám Kristus. Právě proto „k tomuto účelu Kristus tuto oběť církvi světil: tak na ní věřící mohou mít svůj podíl, jak duchovní ve víře a lásce, tak svátostný v hostině svatého přijímání. Podíl na Večeři Páně je vždy společenstvím s Kristem, který sám sebe obětuje Otci v oběti za nás.“⁷² Proto církev *doporučuje, aby věřící přijímali, když se účastní slavení Eucharistie*, pokud jsou řádně disponováni a pokud si jsou vědomi těžkého hříchu, přijali Boží odpouštění ve svátosti smíření⁷³, v duchu toho co píše sv. Pavel obci v Korintě (srov. 1 Kor 11,27-32). Pozvání k přijímání Eucharistie je samozřejmě naléhavější v případě mši o nedělích a svátcích.

Vždy je také velmi důležité mít na vědomí, že společenství s Kristem je hluboce propojeno se společenstvím s našimi bratry a sestrami. Nedělní eucharistické shromáždění je *zkušeností bratrství*, které má slavení jasně ukazovat, za stálého respektu k povaze liturgického konání. Tomu mohou napomoci, gesta uvítání, tón modliteb, pohotovost k potřebám všech ve společenství. Pozdravení pokoje – v římském obřadu významně umístěné před svatě přijímání – je zvláště výrazným gestem, kterým jsou věřící zváni k vyjádření přijetí všeho co se ve slavení Eucharistie událo Božím lidem⁷⁴ a oddanosti vzájemné lásce, která vzniká z podílu na jednom chlebu, pamětliví přítom slova Kristova požadavku: „Neseš-li svůj dar k oltáři a vzpomeneš si přitom, že tvůj bratr proti tobě něco má, nech svůj dar před oltářem a jdi se nejprve smířit se svým bratrem a pak jdi a obětuj svůj dar.“ (Mt 5,23-4)

Od mše k „poslání“

45. Přijetím Chleba života se Kristovi učedníci připravují, v síle Vzkříšeného Pána a jeho Ducha, *přijetí úkolů, které je čekají v běžném životě*. Pro věřící, kteří rozumí smyslu toho, co se koná, nekončí slavení Eucharistie mezi dveřmi kostela. Stejně jako první svědkové Vzkříšení jsou křesťané, kteří se každou neděli shromažďují, aby zakoušeli a hlásali přítomnost

⁷⁰ Tridentický koncil, XXII. zasedání *Nauka a kánony o nejsvětější oběti mše svaté*, II: DS 1743; Srov. *Katechismus katolické církve*, 1366.

⁷¹ *Katechismus katolické církve*, 1368.

⁷² Posvátná kongregace pro obřady, Instrukce o uctívání eucharistického tajemství *Eucharisticum Mysterium* (25. května 1967), 3b: AAS 59 (1967), 541; Srov. Pius XII, Encyklika *Mediator Dei* (20. listopadu 1947), II: AAS 39 (1947), 564–566.

⁷³ Srov. *Katechismus katolické církve*, 1385; Srov. také Kongregace pro nauku víry, Dopis biskupům katolické církve ve věci přijímání eucharistie věřícími, kteří se rozvedli a uzavřeli nový sňatek (14. září 1994): AAS 86 (1994), 974–979.

⁷⁴ Srov. Inocenc I, *Epíst.* 25, 1 Decentovi z Gubbia: PL 20, 553.

Vzkříšeného Pána, povolání *k evangelizaci a nesení svědectví* ve svém každodenním životě. Z toho důvodu je třeba, aby modlitba po přijímání a závěrečné obřady – závěrečné požehnání a propuštění – byly lépe hodnoceny a přijímány, proto aby všichni kdo sdíleli eucharistii mohli hlouběji chápat zodpovědnost, která je jim svěřena. Jakmile je shromáždění rozpuštěno vrací se Kristovi učedníci do svého každodenního prostředí s posláním učinit z celého svého života dar, duchovní oběť milou Bohu (srov. Řím 12,1). Cítí se, kvůli tomu co přijali při slavení eucharistie, jako dlužníci svých bratří a sester, nikoli nepodobně jako emauzští učedníci, kteří jakmile poznali Vzkříšeného Krista „při lámání chleba“ (srov. Lk 24,30-32) pocítili potřebu vrátit se ihned do Jeruzaléma, aby mohli sdílet radost ze setkání s Pánem se svými bratry a sestrami. (srov. Lk 24,33-35).

Nedělní povinnost

46. Protože je eucharistie samým srdcem neděle, je jasné proč od nejrannějších století pastýři církve bez ustání připomínali věřícím *potřebu účasti na liturgickém shromáždění*. „O dni Páně všeho nechte“ naléhá text z třetího století známý jako *Didascalia* „a pilně pobězte do vašeho shromáždění, protože to je vaše chvála Bohu. Jakou omluvu dají Bohu ti, kdo se dni Páně neshromáždí, aby slyšeli slovo života a přijali božský pokrm, který přetrvá věčně?“⁷⁵ Věřící toto pastýřské volání obvykle přijímali s přesvědčením v duši a třebaže byly doby a situace, kdy se tato povinnost nedodržovala dokonale, nemůžeme zapomenout na skutečné hrdinství kněží a věřících, kteří tuto povinnost plnili dokonce i tehdy, když čelili nebezpečí a popření náboženské svobody, což lze dokumentovat od prvních křesťanských staletí až po naši dobu.

Ve své první Apologii adresované císaři Antoniovi a Senátu sv. Justin hrdě popisuje křesťanskou praxi nedělních shromáždění, kdy se na jednom místě scházejí křesťané jak z města tak z venkova.⁷⁶ Když byla, za Diokleciánova pronásledování, jejich shromáždění s největší přísností zakázána byli mnozí natolik stateční, že císařskému nařízení vzepřeli a raději zemřeli, než by vynechali nedělní eucharistii. To byl případ mučedníků v Abitině v prokonsulské Africe, kteří svým obviňovatelům odpověděli: „Beze všeho strachu jsme slavili Večeři Páně, protože ta nesmí být vynechána, takový je náš zákon...Nemůžeme žít bez Večeře Páně“. Když vyznala svou víru, řekl jeden z mučedníků řekl: „Ano, přišel jsem na shromáždění s mými bratry sestrami, protože jsem křesťan.“⁷⁷

47. I když v těchto ranných časech nebylo považované za nutné to předepisovat nepřestávala církev potvrzovat tuto povinnost svědomí, která se z vnitřní potřeby pociťované tak silně křesťany prvních století. Až později, při pohledu na vlažnost a nedbalost některých, musela církev učinit povinnost účasti na nedělní mši učinit výslovnou: spíše častěji než málo se tak dělo formou povzbuzení, ovšem občas se církev uchýlila k zvláštním kanonickým předpisům. To je případ několika místních sněmů počínaje 4. stoletím (jako je sněm v Elvire roku 300, který nemluví o povinnosti, ale o trestech po trojnásobné absenci)⁷⁸ a zvláště pak počínaje šestým stoletím (kupříkladu sněm v Agde v roce 506)⁷⁹. Tato rozhodnutí místních sněmů vedla k všeobecné praxi, jejíž závaznost byla brána jako docela normální záležitost.⁸⁰

Kodex církevního práva z roku 1917 shromáždil tuto tradici do všeobecného zákona.⁸¹ Současný Kodex jej opakuje, když říká „o nedělích a dalších závazných svátcích jsou věřící vázáni účastnit se mše sv.“⁸² Tomuto předpisu se obvykle rozumí jako ustanovení vážného závazku: tak učí *Katechismus katolické církve*⁸³ a snadno lze porozumět proč, pokud máme na mysli jak životně důležitá je neděle pro křesťanský život.

48. Dnes, tak jak v hrdinských časech počátku, čelí ti kdo si přejí žít v souladu s požadavky své víry v různých částech světa obtížným situacím. Žijí obklopeni prostředím, které je někdy rozhodně nepřátelské a jindy – častěji – k poselství evangelia lhostejné a neodpovídající. Nemají-li věřící být přemoženi musí být schopni počítat s podporou křesťanského společenství. Z tohoto důvodu musí být přesvědčeni, že pro jejich život víry má klíčový význam, aby se v neděli s ostatními shromažďovali ke slavení Pánovy Paschy ve svátosti Nové Smlouvy. Proto je zvláštní zodpovědností biskupa, aby „zajistil, aby neděle byla všemi věřícími uznávána, svěcena a slavena skutečně jako 'den Páně', kdy se církev schází, aby obnovila paměť

⁷⁵ II, 59, 2–3: ed. F. X. Funk, 1905, str. 170–171.

⁷⁶ Srov. *Apologie I*, 67, 3–5: PG 6, 430.

⁷⁷ Acta SS. Saturnini, Dativi et aliorum plurimorum Martyrum in Africa, 7, 9, 10: PL 8, 707, 709–710.

⁷⁸ Srov. Kánon 21, Mansi, Conc. II, 9.

⁷⁹ Srov. Kánon 47, Mansi, Conc. VIII, 332.

⁸⁰ Srov. opačné věty odsouzené Innocentem XI. roku 1679 ohledně morální závaznosti svěcení svátků: DS 2152.

⁸¹ Kánon 1248: „Festis de praecepto diebus Missa audienda est“: Kánon 1247, 1: „Dies festi sub praecepto in univerza Ecclesia sunt.omnes et singuli dies dominici“.

⁸² *Kodex kanonického práva*, kánon 1247; the *Kodex kánonů východních církví*, Kánon 881, 1, nařizuje „křesťanští věřící jsou vázáni povinností účastnit se o nedělích a svátcích božské liturgie nebo, podle předpisu nebo legitimního zvyku jejich církve sui iuris na slavení božských chval.“

⁸³ čl. 2181: „Ti, kdo této povinnosti vědomě nedbají, dopouštějí se těžkého hříchu.“

velikonočního tajemství ve slyšení slova Božího, obětování Pánovy oběti, svěcení dne modlitbou, skutky lásky a zdržením se práce.⁸⁴

49. Jelikož jsou věřící povinni, pokud neexistuje vážná překážka, zúčastnit se mše mají pastýři odpovídající povinnost poskytnout každému reálnou možnost naplnit nařízení. Ustanovení církevního práva míří tímto směrem, například možností danou kněžím, aby po schválení diecézním biskupem, slavili o nedělích a svátcích více než jednu mši⁸⁵, slavením večerních mší⁸⁶ a ustanovením, že povinnost může být splněna počínaje sobotním večerem od doby prvních nedělních nešpor.⁸⁷ Z liturgického hlediska skutečně svátky začínají prvními nešporami⁸⁸. Následně se tak liturgie někdy nazývaná mešní vigílií stává „sváteční“ nedělní mší na níž má celebrant pronést kázání a modlit se přimluvy.

Pastýři by navíc měli věřícím připomínat, že pokud jsou v neděli mimo domov, mají se vždy postarat, aby se kdekoliv zúčastnili nedělní mše, obohacující místní společenství svým osobním svědectvím. Tato společenství by jim současně měla projevit vřelé uvítání jako hostujícími bratřím a sestrám, zvláště na místech, která přitahují mnoho turistů a poutníků, kterým je často nutné nabídnout zvláštní náboženskou službu.⁸⁹

Radostné slavení ve zpěvech

50. Nedělní mše musí být, pro svou povahu a důležitost v životě věřících, připravena se zvláštní péčí. Cestami odpovídajícími pastorační zkušenosti, místním obyčejům a souladu s liturgickými normami, musí být vyvinuto úsilí k zajištění svátečního charakteru slavnosti příslušejícího dni připomínajícímu Vzkříšení Páně. V tomto ohledu je důležité věnovat pozornost *zpěvům užívaným při shromáždění* protože zpěv je zvláště vhodný způsob jak vyjádřit radost v srdci, zdůraznit vážnost slavení eucharistie a pěstovat smysl pro společnou víru a sdílenou lásku. Je třeba pečlivě zajistit kvalitu textů i melodií, aby to co se dnes předkládá jako tvůrčí a nové bylo v souladu s liturgickými požadavky a bylo hodno církevní tradice, která se v oblasti posvátné hudby pyšní neocenitelným dědictvím.

Slavení zahrnuje všechny.

51. Dále je potřeba zajistit, aby všichni přítomní, děti i dospělí, projevíli aktivní zájem povzbuzováním jejich zapojení tam, kde to liturgie nabízí a doporučuje.⁹⁰ Samozřejmě jen těm, kdo vykonávají kněžskou službu připadá konat eucharistickou oběť a nabízet ji jménem celého lidu Bohu.⁹¹ To je základ rozdílu, který je mnohem větší než pouhá otázka disciplíny, mezi úkoly příslušnými celebrantovi a těmi, které náleží jáhnům a věřícím bez svěcení.⁹² Věřící si přitom musí uvědomovat, že z obecného kněžství přijatého ve křtu „se podílejí na eucharistické oběti“⁹³. Třebaže existuje rozdíl v rolích, přesto „podávají Bohu božský obětní dary a spolu s ním i sebe samy. Přinášením darů a svatým přijímáním se aktivně podílejí na liturgii.“⁹⁴ a nalézají v něm světlo a sílu žít své křestní kněžství a svědectví svatého života.

Další prvky křesťanské neděle

52. Podíl na eucharistii je srdcem neděle, ale nelze na něj povinnost svěcení neděle redukovat. Den Páně je žit správně, pokud je od počátku do konce znamenán vděčnou a aktivním připomenutím spásného Božího díla. Každý z Kristových učedníků tak má utvářet další chvíle dne – stojící vně liturgického kontextu: rodinný život, společenské vztahy, chvíle oddechu – tak, aby se pokoj a radost Vzkříšeného Pána projevovaly i v běžném životě. Odpočinkové setkání rodičů a dětí může být nejen příležitostí vzájemně si naslouchat, ale i také sdílet několik formativních a k zamyšlení více povzbuzujících prvků. Proč i v laickém životě neposkytnout, tam kde je to možné, prostor pro zvláštní *čas na modlitbu* – zvláště pro slavnostní slavení nešpor například – nebo pro *katechese*, které mohou v naděli ráno nebo odpoledně buď připravit nebo završit dar Eucharistie v srdcích lidu?

⁸⁴ Posvátná kongregace pro biskupy, Direktář pro pastýřskou službu biskupů *Ecclesiae Imago* (22. února 1973), 86a: *Enchiridion Vaticanum* 4, 2069.

⁸⁵ Srov. *Kodex kanonického práva*, kánon 905, 2.

⁸⁶ Srov. Pius XII., Apoštolská konstituce *Christus Dominus* (6. ledna 1953): AAS 45 (1953), 15–24; *Motu Proprio Sacram Communionem* (19. března 1957): AAS 49 (1957), 177–178. Kongregace sv. Oficia, Instrukce o eucharistickém postu (6. ledna 1953): AAS 45 (1953), 47–51.

⁸⁷ Srov. *Kodex kanonického práva*, kánon 1248, 1; *Kodex kánonů východních církví*, kánon 881, 2.

⁸⁸ Srov. *Missale Romanum, Normae Univerzales de Anno Liturgico et de Calendario*, 3.

⁸⁹ Posvátná kongregace pro biskupy, Direktář pro pastýřskou službu biskupů *Ecclesiae Imago* (22. února 1973), 86: *Enchiridion Vaticanum* 4, 2069–2073

⁹⁰ Srov. Druhý vatikánský koncil, Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 14; 26; Jan Pavel II., Apoštolský list *Vicesimus Quintus Annus* (4. prosince 1988), 4; 6; 12: AAS 81 (1989), 900–901; 902; 909–910.

⁹¹ Srov. Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 10.

⁹² Srov. Interdikasteriální instrukce O některých otázkách ve věci spolupráce laických věřících na službě kněží *Ecclesiae de Mysterio* (15. srpna 1997), 6; 8: AAS 89 (1997), 869; 870–872

⁹³ Druhý vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o církvi *Lumen Gentium*, 10: „in oblationem Eucharistiae concurrunt“

⁹⁴ *Tamtéž*, 11.

Tento spíše tradiční způsob svěcení neděle se dnes pro mnoho lidí stává obtížnějším, ale církev ukazuje svou víru v sílu Vzkříšeného Pána a moc Ducha svatého tím, že dává najevo, že dnes více než kdy předtím nechce přistoupit na úrovni víry na minimalismus a prostřednost. Chce křesťanům pomoci dělat to co je nejsprávnější a co se líbí Pánu. Navzdory obtížím existují pozitivní a povzbuzující znamení. Na mnoha místech v církvi začíná být v mnoha podobách pocíťována potřeba modlitby a to je dar Ducha svatého. Znovu jsou objevovány starobylé náboženské praktiky, například poutě a věřící často využívají výhody nedělního odpočinku k návštěvě poutního svatyně, třeba s celou rodinou, kde strávít čas v silnější zkušenosti víry. To jsou všechno chvíle milosti, které je třeba pěstovat skrze evangelizaci a vést se skutečnou pastýřskou moudrostí.

Nedělní shromáždění bez kněze

53. Přetrvává problém farností, které nemají službu kněze pro slavení nedělní Eucharistie. Často je to případ mladých církví, kde jeden kněz nese pastorační zodpovědnost za věřící rozptýlené po velkém prostoru. Ovšem nouzové situace mohou vyvstat i v zemích s dlouhotrvající křesťanskou tradicí, kde zmenšující se klérus znemožňuje zaručit přítomnost kněze v každém farním společenství. Tam kde nemůže být slavena Eucharistie církev doporučuje, aby se nedělní shromáždění sešlo i bez kněze⁹⁵ za dodržení pravidel a nařízení Svatého stolce, která byla svěřena k realizaci svěřena biskupským konferencím.⁹⁶ Úkolem přitom musí zůstat vždy slavení mešní oběti, jediného způsobu, jímž skutečně zpřítomňuje Pascha Páně, jediné plné uskutečnění eucharistického shromáždění jemuž *in persona Christi* předsedá kněz, láme chleba slova a Eucharistie. Na úrovni pastorace proto musí být učiněno vše k zajištění toho, aby mešní oběť byla dostupná tak často jak je to možné těm věřícím, kteří jsou o ni pravidelně připraveni, ať zařízením přítomnosti kněze čas od času, nebo využitím každé možnosti zorganizovat shromáždění v ústředním místě přístupném rozptýleným skupinám.

Rozhlas a televize

54. Konečně ti věřící, kteří jsou pro nemoc, invaliditu nebo jinou vážnou příčinu zbaveni možnosti účasti se mohou, jak nejlépe jsou schopni sjednotit se slavením nedělní mše na dálku, nejlépe čtením modliteb toho dne z misálu a stejně tak svou touhou po Eucharistii.⁹⁷ V mnoha zemích umožňuje rozhlas a televize zúčastnit se slavení Eucharistie vysílané z některého posvátného místa⁹⁸. Je jasné, že toto vysílání samo o sobě není naplněním nedělní povinnosti, které vyžaduje účast na bratrském shromáždění na jednom místě, kde může být přijato sv. přijímání. Ale ti, kdo se nemohou eucharistie účastnit, a jsou proto z povinnosti omluveni je rozhlas a televize drahocennou pomocí, zejména pokud je doprovázeno velkodušnou službou mimořádných přísluhujících, kteří přinášejí Eucharistii nemocným a s ní pozdravy a solidaritu celého společenství. Nedělní mše tak přináší bohaté plody též těmto křesťanům a ti jsou skutečně uschopněni zakoušet neděli jako „den Páně“ a „den církve“.

IV. kapitola

DIES HOMINIS

*Neděle: Den radosti, odpočinku a solidarity
Kristova „plnost radosti“*

55. „Bud' požehnan ten, který povýšil velký nedělní den nade všechny ostatní dny. Nebesa a země, andělé a lidé oddávají se radosti“⁹⁹ Toto zvolání maronitské liturgie dobře vystihuje silná radostná provolání, která vždy charakterizovala neděli v liturgiích Východu i Západu. Navíc, historicky – dokonce ještě před tím než se stala dnem odpočinku, což v žádném případě nezajišťoval civilní kalendář – slavili křesťané každodenní den Vzkříšeného Pána jako den radosti. „První den v týdnu se budete radovat“ naléhá *Didascalia*.¹⁰⁰ Zdůrazňuje to i litur-

⁹⁵ Srov. *Kodex kanonického práva*, Kánon 1248, 2.

⁹⁶ Srov. Posvátná kongregace pro bohoslužbu, *Direktář slavení neděle v nepřítomnosti kněze Christi Ecclesia* (2. června 1988): *Enchiridion Vaticanum* 11, 442–468; Interdikasteriální Instrukce o některých otázkách spolupráce laických věřících na službě kněze *Ecclesiae de Mysterio* (15. srpna 1997): AAS 89 (1997), 852–877.

⁹⁷ Srov. *Kodex kanonického práva*, Kánon 1248, 2; Kongregace pro nauku víry, *List Sacerdotium Ministeriale* (6. srpna 1983), III: AAS 75 (1983), 1007.

⁹⁸ Srov. Papežská komunikace pro sociální komunikace, *Instrukce Communio et Progressio* (23. května 1971), 150–152; 157: AAS 63 (1971), 645–646; 647.

⁹⁹ Jáhnovo zvolání ke cti dne Páně, Srov. syrský text v misálu maronitské církve v Antiochii (syrské a arabské vydání), Jounieh (Lebanon) 1959, p. 38.

¹⁰⁰ V, 20, 11: ed. F. X. Funk, 1905, str. 298; Srov. *Didaché* 14, 1: ed. F. X. Funk, 1901, str. 32; Tertulián, *Apologeticum* 16, 11: CCL 1, 116. Zvláště viz *List Barnabášův*, 15, 9: SC 172, 188–189: „Proto slavíme jako radostný svátek osmý den v němž byl Ježíš vzkříšen z mrtvých a poté co se zjevil, vystoupil na nebesa.“

gická praxe výběrem příslušných gest¹⁰¹. Sv. Augustin vyslovuje vědomí široce přítomné v církvi, když popisuje radost každotýdenních velikonoc: „Posty se odkládají, modlitby se říkají ve stoje, jako znamení Vzkříšení, z téhož důvodu se každou neděli zpívá Aleluja.“¹⁰²

56. Za zvláštními rituálními formami, které se mohou během času lišit podle církevní disciplíny zůstává fakt, že neděle, jako každotýdenní ozvěna prvního setkání se Vzkříšeným Pánem, je nesmazatelně poznačena radostí s níž učedníci pozdravili Mistra: „Učedníci se zardovali, když uviděli Pána“ (J 20,20). To bylo potvrzením slov, která Ježíš pronesl před svým utrpením a která znovu zaznívají v každé křesťanské generaci: „Budete zarmoucení, ale váš zármutek se obrátí v radost.“ (J 16,20) Nemodlil se on sám, aby jeho učedníci měli „plnost jeho radosti“ (srov. J 17,13)? Sváteční charakter nedělní eucharistie vyjadřuje radost, kterou Kristus dává své církvi skrze dar Ducha. Radost je právě jedním z plodů Ducha (srov. Řím 14,17; Gal 5,22).

57. Pokud si tedy přejeme znovu objevit plný smysl neděle, musíme znovu objevit tento aspekt života víry. Křesťanská radost musí jistě značit celý život a ne jen pouhý jeden den v týdnu. Ovšem vzhledem ke svému významu jako *dne Vzkříšeného Pána*, slavicího Boží dílo stvoření a „nového stvoření“ je neděle dnem radosti velmi zvláštním způsobem, dnem nejvhodnějším k učení se tomu, jak se těšit a znovu objevovat skutečnou povahu a hluboké kořeny radosti. Tato radost nemá být nikdy zaměňována s mělkými pocity uspokojení a potěchy opíjejícími po krátkou chvíli smysly a emoce, ale pak nechávají srdce nenaplněné a možná i roztrpčené. Z křesťanského pohledu je radost mnohem trvalejší a více utěšující. Jak potvrzují svatí může pevně trvat i v temné noci utrpení¹⁰³. Je to, v jistém smyslu, „ctnost“ která má být sycena. (It is, in a certain sense, a „virtue“ to be nurtured.)

58. Neexistuje přitom žádný konflikt mezi křesťanskou radostí a skutečnými lidskými radostmi, které jsou vlastně vyvýšeny a svůj poslední základ nacházejí přesně v radosti oslaveného Krista, dokonalého obrazu a zjevení člověka podle Božího záměru. Jak napsal můj ctihodný předchůdce Pavel VI. v exhortaci o křesťanské radosti: „Podstatou křesťanské radosti je sdílení nezměrné radosti, současně božské a lidské, nacházející se v srdci oslaveného Krista.“¹⁰⁴. Svou exhortaci papež Pavel končí požadavkem, aby o dni Páně církev mocně svědčila o radosti zakoušené apoštoly, když ve velikonočním večeru uviděli Pána. K tomu cíli naléhá na pastýře, aby trvali „na tom, jak je pro pokřtěné potřeba, aby v radosti slavili nedělní eucharistii. Jak mohou zanedbat toto setkání, tuto hostinu, kterou pro nás Kristus ve své lásce připravuje. Kéž je naše sdílení co nejhodnotnější a nejradostnější! Je to ukřižovaný a oslavený Kristus, kdo přichází mezi své učedníky, aby je společně uvedl no novosti svého Vzkříšení. Zde je vrchol úmluvy lásky mezi Bohem a jeho lidem, znamením a zdroj křesťanské radosti, zastavení na cestě k věčné slavnosti.“¹⁰⁵ Tento pohled víry ukazuje křesťanskou neděle jako pravý „čas pro slavení“ den daný mužům a ženám pro jejich plný lidský a duchovní růst.

Naplnění Sabatu

59. Tento aspekt křesťanské neděle ukazuje zvláštním způsobem jak naplňuje starozákonní Sabat. V den Páně který – jak jsme již řekli – Starý zákon spojuje s dílem stvoření (srov. Gn 2,1-3, Ex 20,8-11) a Exodem (srov. Dt 5,12-15) je křesťan povolán, aby zvěstoval nové stvoření a novou smlouvu přinesenou ve velikonočním tajemství Krista. Oslava stvoření není zdaleka zrušena, v kristocentrické perspektivě se stává mnohem hlubší, když je nahlížena ve světle Božího plánu „sjednotit všechny věci [v Kristu], vše na zemi i na nebi“ (Ef 1,10). Vzpomínka na vysvobození Exodu též dochází svého plného smyslu, když se stává připomínkou všeobecného vykoupení dosaženého Kristem v jeho smrti a vzkříšení. Neděle se proto spíše než „náhradou“ Sabatu stává jeho naplněním a v jistém smyslu jeho rozšířením a plným vyjádřením v připraveném rozvinutí dějin spásy, které dosahují svého vyvrcholení v Kristu.

60. V této perspektivě může být plně obnovena theologie Sabatu bez ustoupení z křesťanského charakteru neděle. Tato theologie nás vede k vždy obnovené a neutechající účtce k tajemství počátku, kdy věčné Boží Slovo ze svobodného rozhodnutí lásky stvořilo svět z ničeho. Dílo stvoření bylo zpečetěno požehnáním a posvěcením dne, kdy Bůh ustal „od všeho díla jež konal při stvoření“ (Gn 2,3). Tento den Božího odpočínutí dává smysl času, který v posloupnosti týdnu nabývá nejen chronologické pravidelnosti, ale také můžeme říci theologické resonance. Stálé návraty „sabat“ předcházejí nebezpečí, že se čas uzavkne sám v sobě, protože přivítáním Boha a jeho *kairoi* – okamžiků jeho milosti a spásného konání – zůstává čas otevřen věčnosti.

61. Jako sedmý den požehnaný a posvěcený Bohem uzavírá „sabat“ celé dílo stvoření a je proto bezprostředně spojen s dílem šestého dne, kdy Bůh stvořil člověka „k svému obrazu

¹⁰¹ Tak nám například říká Tertulián, že v neděle bylo zakázáno poklekat, protože klečení jako podstatně kající gesto se zdálo nevhodné pro den radosti. Srov. *De Corona* 3, 4: CCL 2, 1043.

¹⁰² *Ep.* 55, 28: CSEL 342, 202.

¹⁰³ Srov. Sv. Terezie od Dítěte Ježíše a Svaté tváře, *Derniers entretiens*, 5.–6. července 1897, in: *Oeuvres complètes*, Cerf – Desclée de Brouwer, Paris, 1992, str. 1024–1025.

¹⁰⁴ Apoštolská exhortace, *Gaudete in Domino* (9. května 1975), II: AAS 67 (1975), 295.

¹⁰⁵ *Tamtéž* VII, cit.místo, 322.

a podobě" (Gn 1,26). Toto velmi úzké spojení „Božím dnem“ a „dnem člověka“ neuniklo Otcům v jejich rozjímáních o biblickém příběhu o stvoření. Svátý Ambrož o tom píše: „Díky proto Pánu našemu Bohu, který dokonal své dílo v němž mohl nalézt odpočínutí. On učinil nebesa, ale nečetl jsem, že by tam našel odpočínutí, učinil hvězdy, měsíc, slunce, ale nečetl jsem, že by tam kdekoliv našel odpočínutí. Ale četl jsem, že učinil člověka, a pak odpočinul, když v člověku našel toho, komu může nabídnout odpuštění hříchů.“¹⁰⁶ Jednou pro vždy tedy bude existovat spojení mezi „Božím dnem“ a „dnem člověka“. Když Boží přikázání prohlašuje „Pamatuj na den sobotní, že ti má být svatý“ (Ex 20,8) není odpočinek nařizený k uctění dne zasvěceného Bohu vůbec břemenem uvaleným na člověka, ale spíše je mu má pomoci poznat svou životodárnou a osvobozující závislost na Stvořiteli a současně své povolání ke spolupráci na Stvořitelově díle a přijímání jeho milosti. Když člověk slaví Boží „odpočínutí“ plně objevuje sám sebe a den Páně tak nese hluboké znamení Božího požehnání (srov. Gn 2,3) kterým je, můžeme říci, podobně pro živočichy jako pro samotného člověka obdařen jistým druhem „plodnosti“. Tato „plodnost“ je zřejmě především v naplnění a v jistém smyslu „zmožení“ samotného času, která v muži a ženě prohlubuje radost ze života a touhu po péči o život a jeho sdílení.

62. Křesťané proto mají povinnost pamatovat, že i když zvyky židovského Sabatu pominuly, překonány „naplněním“, které přinesla neděle, důvody, které podkládaly svěcení „dne Páně“ – zapsané slavnostně v Desateru přikázání – zůstávají v platnosti i když je třeba je znovu vyložit ve světle teologie a spirituality neděle. „Pamatuj na den sobotní, že ti má být svatý, jak ti nařizuje Pán, tvůj Bůh. Šest dní budeš pracovat, a konat všechnu svou práci, ale sedmý den je Sabatu Pána tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci, ani tvůj syn, ani tvá dce- ra, ani tvůj otrok a tvá otrokyně, ani tvůj býk, ani tvůj osel, žádné tvé dobytče, ani cizinec, který žije v tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně stejně jako ty. Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že Pán, tvůj Bůh odtud vyvedl pevnou rukou a vztyčenou paží. Proto ti Pán, tvůj Bůh nařídil, abys dodržoval Sabat.“ (Dt 5,12-15). Přikázání Sabatu je tu těsně spojeno s osvobozením jež Bůh učinil pro svůj lid.

63. Kristus přišel, aby vykonal nový „exodus“, navrátil svobodu utištěným. O Sabatu provedl mnoho uzdravení (srov. Mt 12,9-14 a paralely) jistě ne proto, aby porušil den Páně, ale aby zjevil jeho plný smysl: „Sabat byl učiněn pro člověka ne člověk pro Sabat.“ (Mk 2, 27). Oponováním přehnané legalistickému výkladu některých svých současníků a rozvíjením pravého smyslu Ježíš jako „Pán nad Sabatem“ (Mk 2,27) obnovuje osvobozující charakter sabatového přikázání a pečlivě přitom chrání práva Boha a práva člověka. Z toho důvodu křesťané povolání hlásat vysvobození získané Kristovou krví cítí, že mají autoritu přenést smysl Sabatu na den Vzkříšení. Kristova Pascha člověka skutečně vysvobodila z otroctví radikálnějšího než to cokoli co tížilo utištěný lid – otroctví hříchu, které odcizuje člověka od Boha, a odcizuje člověka sobě samému a druhým, stále rozsévajícího v dějinách setbu zla a násilí.

Den odpočínutí

64. Po několik století dodržovali křesťané neděli prostě jako den bohoslužby, aniž by byli schopni zvláštní smysl sabatovému odpočínutí. Až ve čtvrtém století civilní právo římské říše uznalo týdenní pravidelnost a stanovilo, že o „dni slunce“ nebudou pracovat soudci, obyvatelé měst a různé živnosti¹⁰⁷. Křesťané se těšili z odstranění obtíže, která dosud někdy vyžadovala při dodržování dne Páně hrdinství. Nyní se mohli společným modlitbám věnovat bez překážek¹⁰⁸.

Bylo by tedy špatné vidět v této právní úpravě týdenního rytmu pouhou historickou okolnost bez zvláštního významu pro církev, kterou lze prostě odložit stranou. Dokonce i po pádu říše nepřestaly sněmy trvat na uspořádáních ohledně nedělního odpočinku. V zemích kde jsou křesťané v menšině a kde svátky místního kalendáře nekolidují s nedělí zůstává neděle dnem Páně, dnem kdy se věřící scházejí k eucharistickému shromáždění. Zahrnuje to ovšem skutečnou oběť. Pro křesťany není normální, že neděle, den radostného slavení, nemusí být také dnem odpočinku a je pro ně obtížné, pokud nemají dost volného času, světit neděli.

65. V civilní společnosti má naopak spojení mezi dnem Páně a dnem odpočinku smysl a význam, který překračuje zvláštní křesťanský pohled. Odlišnost mezi prací a odpočinkem vbudovaná do lidské přirozenosti byla chtěna samotným Bohem, jak se ukazuje v příběhu o stvoření v knize Genesis (srov. 2,2-3; Ex 20,8-11): odpočinek je něco „posvátného“, protože jde o způsob jímž se člověk stahuje z někdy příliš náročného cyklu pozemských úkolů, aby si obnovil vědomí toho, že vše je dílem Božím. Existuje nebezpečí, že úžasná moc nad stvořením, kterou Bůh člověku dal, ho povede k tomu, že zapomene, že Bůh je Stvořitel na němž vše závisí. Je stále naléhavější tuto závislost právě v naší době uznat, kdy věda a technologie tak neuvěřitelně zvětšily moc, kterou člověk skrze svou práci vykonává.

66. Konečně by nemělo také být zapomenuto, že i v naší době je pro mnoho lidí práce útlakem, ať kvůli bídným pracovním podmínkám a dlouhým hodinám – zvláště v chudších

¹⁰⁶ Hex. 6, 10, 76: CSEL 321, 261.

¹⁰⁷ Srov. Edikt Konstantinův, 3. července 321: *Codex Theodosianus* II, tit. 8, 1, ed. T. Mommsen, 12, str. 87; *Codex Iustiniani*, 3, 12, 2, ed. P. Krueger, str. 248.

¹⁰⁸ Srov. Eusebius Cesarejský, *Život Konstantinův*, 4, 18: PG 20, 1165.

oblastech světa – nebo kvůli přetrvávání mnoha příčin nespravedlnosti a vykořisťování člověka člověkem v ekonomicky rozvinutějších společnostech. Když postupem staletí vytvořila zákony o nedělním odpočinku¹⁰⁹ měla církev na mysli především práci služebných a dělníků, jistě ne proto, že by snad tato práce byla jakkoli méně hodnotná v porovnání s duchovními požadavky neděle, ale spíše proto, že potřebuje více regulovat, aby bylo odlehčeno její břímě a tak bylo umožněno každému světit den Páně. V této věci mluví můj předchůdce papež Lev XXIII ve své encyklice *Rerum Novarum* o nedělním odpočinku jako o dělníkově právu, jež musí stát zaručit.¹¹⁰

V našem vlastním historickém kontextu zůstává povinností zajistit, aby se každý mohl těšit svobodě, odpočinku a oddechu, které vyžaduje lidská důstojnost spolu se s přidruženými náboženskými, rodinnými, kulturními a interpersonálními potřebami, které se těžko dosahují pokud není zaručen alespoň den v týdnu v němž mohou lidé zároveň slavit a odpočívat. Přirozeně právo pracujících na odpočinek předpokládá jejich právo na práci, a když se zamýšlíme nad otázkou křesťanského porozumění neděli, nemůžeme než s hlubokým pocitem solidarity připomenout těžkosti nescetných mužů a žen, kteří jsou, vzhledem k tomu že nemají práci, nuceni zůstat nečinní i o pracovních dnech.

67. Skrze nedělní odpočinek mohou denní starosti a úkoly najít správnou perspektivu: hmotné věci o něž se staráme ustupují duchovních hodnotách; ve chvíli setkání a méně vynucené výměny vidíme pravou tvář lidí s nimiž žijeme. Dokonce i krásy přírody – tak často marně touhou po kořistění, která se obrací proti člověku samotnému – mohou být znovu objeveny a lze se z nich těšit v plnosti. Jako den, kdy je člověk v pokoji s Bohem, se sebou samým a s ostatními se neděle stává chvílí, kdy se lidé mohou nově podívat na divy přírody a nechat se uchvátit úžasnou a tajemnou harmonií v níž se, slovy sv. Ambrože snoubí mnohé prvky kosmu v „poutu společenství a pokoje“.¹¹¹ Muži a ženy tak hlouběji poznávají, jak říká apoštol, že „Vše co Bůh stvořil je dobré a nemá se zavrhnout nic co se přijímá s díkyvzdáním. Vždyť je to posvěceno Božím slovem a modlitbou.“ (1 Tim 4,4-5). Pokud po šesti dnech práce – pro mnoho lidí vlastně omezených na pět – si lidé chtějí odpočinout a věnovat se více dalším stránkám svého života odpovídá to autentické potřebě, která je v plném souladu s vizí poselství evangelia. Věřící jsou proto povoláni, aby tuto potřebu uspokojovali, který je v souladu s projevením jejich osobní víry a víry společenství, jež se vyjadřuje slavením a posvěcováním dne Páně.

Proto, také za konkrétních okolností naší doby, budou křesťané přirozeně usilovat, aby zajistili, aby civilní legislativa respektovala jejich povinnost světit neděli. V každém případě jsou zavázáni ve svědomí, aby svůj nedělní odpočinek uspořádali tak, aby se mohli účastnit na eucharistii, zdrželi se práce a aktivit, které jsou neslučitelné s posvěcováním dne Páně a jeho charakteristickou radostí a nezbytným odpočinkem pro ducha a tělo¹¹².

68. Aby odpočinek nedegeneroval v prázdnotu a nudu musí nabídnout duchovní obohacení, větší svobodu, příležitosti pro rozjímání a bratrské společenství. Proto by měli věřící z forem kultury a zábavy, které společnost nabízí, vybírat ty, které se nejvíce drží v poslušnosti pravidel evangelia. Nedělní odpočinek se tak stává „prorockým“ a potvrzuje nejen absolutní prvenství Boží, ale také primát a důstojnost osoby s ohledem na nároky společenského a ekonomického života a v jistém smyslu předjímá „nová nebesa“ a „novou zemi“ v níž osvobození od otroctví potřebám bude konečné a úplné. Krátce, den Páně se tak stává v nejpravějším smyslu také *dnem člověka*.

Den solidarity

69. Neděle dává věřícím též příležitost, aby se věnovali skutkům milosrdenství, lásky a apoštolátu. Zakoušet z hloubi radost Vzkříšeného Pána znamená plně sdílet lásku, která pulsuje v jeho srdci: není radosti bez lásky! Sám Ježíš to vysvětluje, když spojuje „nové přikázání“ s darem radosti: „Zachováte-li má přikázání, zůstanete v mé lásce, jako já zachovávám přikázání mého Otce a zůstávám v jeho lásce. To jsem vám pověděl, aby moje radost byla ve vás a vaše radost aby byla plná. Toto je mé přikázání, abyste se milovali navzájem, jako já jsem miloval vás.“ (J 15,10-12).

Nedělní eucharistie věřící proto nejen nezproštuje věřící povinnosti lásky, ale naopak ukládá jim navíc i „všechny skutky lásky, milosrdenství a apoštolátu jimiž se ukazuje, že věřící sice nejsou z tohoto světa, že však jsou světlo světa a oslavují Otce před lidmi.“¹¹³

70. Vždy, od apoštolských dob, bylo nedělní shromáždění pro křesťany chvílí pro bratrské sdílení s nejhudšími. „V první den týdne nechť každý z vás dá stranou, co může postrádat.“ (1 Kor 16,2) říká svatý Pavel, když mluví o sbírce organizované pro chudé církve v Judsku. Při nedělní eucharistii se věřící srdce široce otevírá k objetí všech aspektů církve. Je však

¹⁰⁹ Nejstarším textem tohoto druhu je kán. 29 sněmu v Laodicei (druhá polovina čtvrtého století): Mansi, II, 569–570. Od šestého do devátého století řada sněmů zakazuje „*opera ruralia*“. Legislativa o zakázaných aktivitách, podporovaná civilním právem, se stávala postupně detailnější.

¹¹⁰ Srov. Encyklika *Rerum Novarum* (15. května 1891): *Acta Leonis XIII* 11 (1891), 127–128.

¹¹¹ *Hex.* 2, 1, 1: *CSEL* 321, 41.

¹¹² Srov. *Kodex kanonického práva*, kánon 1247; *Kodex kánonů východních církví*, kánon 881, 1; 4.

¹¹³ Druhý vatikánský koncil, Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 9.

třeba přijmout celou šíři apoštolské výzvy: dalek toho, aby se pokoušel vyvolat úzkou „dárkovou“ mentalitu, volá Pavel spíše po náročné *kultuře sdílení*, která má být žita nejen mezi členy samotného společenství, ale také v společnosti jako celku¹¹⁴. Více než kdy dřív potřebujeme znovu naslouchat přísnému varování, které Pavel adresoval společenství v Korintě, když se provinilo pokořením chudých při bratrské *agapé* doprovázející „Večeři Páně“: „Když vy se však shromažďujete, není to už společenství večeře Páně: každý se hned dá do své večeře, a jeden má hlad, druhý se hned opije. Což nemáte své domácnosti, kde byste jedli a pili? Či snad pohrdáte církví Boží a chcete zahanbit ty, kteří nic nemají?“ (1 Kor 11,20-22). Jakub píše se stejnou silou: „Do vašeho shromáždění třeba přijde člověk se zlatým prstenem a v nádherném oděvu. Přijde také chudák v ošumělých šatech. A vy věnujete pozornost tomu v nádherném oděvu a řeknete mu: 'Posad se na tomto čestném místě,' kdežto chudákovi řeknete 'Ty postůj tamhle, nebo si sedni tady na zem.' Neděláte tím mezi sebou rozdíly a nestali se z vás soudci, kteří soudí nespravedlivě?“ (2,2-4).

71. Učení apoštola od nejrannějších staletí rozeznávalo citlivou strunu a vyvolávalo silnou odezvu v kázání Otců církve. Svätý Ambrož se ohnivými slovy obrací k bohatým, kteří předpokládali, že své náboženské povinnosti splnili návštěvou kostela bez toho, že by své statky sdíleli s chudými, které možná i vykořisťovali: „Vy kdož jste bohatí, slyšíte co Pán Bůh říká? Jak potom chodíte do kostela, abyste od chudých brali a ne jim dávali?“¹¹⁵ Sv. Jan Zlatoústý není o nic méně náročný: „Chcete uctít tělo Kristovo? Nepřehlížejte ho, když je nahý. Nevzdávejte mu čest v chrámě v hedvábí jen proto, abyste na něj pak nedbali venku, kde strádá v nahotě a zimě. Ten, který říká 'Toto je mé tělo', je tyž kdo říká 'Viděli jste mě hladového a nedali mi jíst' a 'cokoli jste učinili nejmenšímu z těchto mých bratří, mě jste učinili'...K čemu je dobré, když je eucharistický stůl přeplněn zlatými poháry, když on umírá hladu. Začněte tím, že nasytíte jeho hlad a s tím co zbude můžete oltář ozdobit stejně dobře.“¹¹⁶

Tato slova křesťanskému společenství účinně připomínala povinnost učinit eucharistii místem, kde se bratrství stává praktickou solidaritu, kde jsou poslední prvními v myslích a pozornosti bratří, kde sám Kristus – skrze šlechetné dary bohatých nejchudším – může nějak prodloužit v čase zázrak rozmnožení chlebu.¹¹⁷

72. Eucharistie je událostí a programem pravého bratrství. Z nedělní eucharistie se rozlévá proud lásky, který se má rozšířit do celého života věřících počínaje inspirací samotného způsobu jímž prožijí zbytek neděle. Je-li neděle dnem radosti mají křesťané svým skutečným chováním hlásat, že nemůžeme být šťastni „sami za své“. Dívají se kolem sebe, aby našli lidi, kteří by mohli potřebovat jejich pomoc. Je možné, že v jejich sousedství, nebo mezi jejich známými jsou nemocní, staří lidé, děti nebo imigranti, kteří zvláště v neděli ostřeji cítí svou izolaci, potřeby a utrpení. Je pravda, že pozornost vůči těmto lidem se nesmí omezit na příležitostná nedělní gesta. Ovšem proč, za předpokladu širší péče, neučinit ze dne Páně intenzivnější čas sdílení a povzbuzování vši vynalézavosti již je křesťanská láska schopna? Pozvat k jídlu osamělé lidi, navštívit nemocné, poskytnout potraviny potřebné rodině, strávit několik hodin dobrovolnou prací a skutky solidarity: to mohou jistě být způsoby jimiž lze přinášet do života lidí Kristovu lásku přijatou u eucharistického stolu.

73. Žita tímto způsobem stává se nejen nedělní eucharistie, ale celá neděle velkou školou lásky, spravedlnosti a pokoje. Přítomnost Vzkříšeného Pána vprostřed jeho lidu se stává dějem solidarity, podmanivou silou k vnitřní obnově, inspirací k změně struktur hříchu v nichž jsou zapleteni jednotlivci, společenství a v některých dobách celé národy. Daleka toho, aby byla unikem je křesťanská neděle „proroctvím“ vepsaným do samotného času, proroctvím, které zavazuje věřící, aby šli ve stopách Toho, který přišel „aby přinesl radostnou zvěst chudým, vyhlásil zajatým propuštění a slepým navrácení zraku, propustil zdeptané na svobodu a vyhlásil milostivé léto Páně.“ (Lk 4,18-19). V nedělním připomínání Velikonoc se věřící učí od Krista a připomínají si jeho slib „Pokoj vám zanechávám, svůj pokoj vám dávám“ a stávají se *budovateli pokoje*.

V. kapitola

DIES DIERUM

Neděle: prvořadý svátek, odhalení smyslu času Kristu Alfa a Omega času

¹¹⁴ Srov. také Sv. Justin, *Apologia I*, 67, 6: „ Každý kdo má přebytek a přeje si dát dar dává svobodně co chce a co se sebere dává se předsedajícím a on pomáhá sirotkům vdovám, nemocným, chudým, vězňům, zahraničním hostům—stručně pomáhá všem potřebným.“ PG 6, 430.

¹¹⁵ *De Nabuthae*, 10, 45: "Audis, dives, quid Dominus Deus dicat? Et tu ad ecclesiam venis, non ut aliquid largiaris pauperi, sed ut auferas": CSEL 322, 492.

¹¹⁶ *Homilie k Matoušovu evangeliu*, 50, 3–4: PG 58, 508–509.

¹¹⁷ Sv. Paulinus z Noly, *Ep.* 13, 11–12 Pammachiovi: CSEL 29, 92–93. Římský senátor je chválen protože spojením účasti na eucharistii a rozdělování jídla chudým v jistém smyslu opakuje evangelijní zázrak.

74. „V křesťanské víře má čas rozhodující význam. V časových hranicích byl stvořen svět, v čase se odvíjejí dějiny spásy, které dosahují svého vrcholu v 'plnosti času' ve Vtělení a svého cíle ve slavném návratu Syna Božího na konci času. V Ježíši Kristu, Vtěleném Slovu, se čas stává jakousi dimenzí Boha, který je sám o sobě věčný.“¹¹⁸

Ve světle Nového Zákona, vytvářejí léta Kristova pozemského života skutečný *střed času*, který dosahuje vrcholu ve Vzkříšení. Je pravda, že Ježíš je Bůh, který se stal člověkem v té samé chvíli, kdy byl počat v lůně požehnané Panny, ale až ve Vzkříšení je jeho lidství zcela proměněno a oslaveno a tak zjevuje plnost jeho božské identity a slávy. Ve své řeči v synagoze v pisidské Antiochii (srov. *Sk* 13,33) Pavel na Kristovo Zmrtvýchvstání aplikuje slova druhého žalmu: Ty jsi můj syn, já jsem Tě dnes zplodil“ (v. 7). Právě z tohoto důvodu církev při slavení velikonoční vigílie prohlašuje Krista za „Počátek a Konec, Alfu a Omegu“. Tato slova pronáší celebrant při přípravě velikonoční svíce, která nese aktuální letopočet. Jasně dosvědčují, že: „Kristus je Pán času, jeho počátek a konec; jeho Vtělení a Zmrtvýchvstání objímají každý rok, každý den a každý okamžik, aby se takto znovu shledaly v 'plnosti času'.“¹¹⁹

75. Jelikož neděle, jako týdenní Velikonoce, připomíná a zpřítomňuje den, kdy Kristu vstal z mrtvých, je také dnem, kdy se zjevuje plnost času. Nemá to nic společného s kosmickými cykly podle nichž mají přirozená náboženství a lidské kultury sklon dávat času strukturu podléhaje například mýtu věčného návratu. Křesťanská neděle je naprosto odlišná! Zakotvena ve Vzkříšení rozřezává lidský čas, měsíce, roky, staletí jako směrová šipka, která jim ukazuje k jejich cíli: Druhému příchodu Krista. Neděle je předobrazem posledního dne, dne *Paruzie*, která je předvídána Kristovou slávou v události Vzkříšení.

Vše co se stane až do konce světa není vlastně nic víc než rozšíření a rozvinutí toho, co se stalo ten den, kdy zbité tělo Ukřižovaného Pána bylo mocí Ducha vzkříšeno a stalo se pramenem Ducha pro všechno lidstvo. Křesťané vědí, že není třeba čekat na jiný čas spásy, protože, ať bude svět trvat jakkoli dlouho, žité už v *posledním čase*. Nejen církev, ale sám kosmos a dějiny jsou bez přestání pod vládou oslaveného Krista. Tato životní síla pohání stvoření „sténající v porodních bolestech až posud“ (*Řím* 8,22) k cíli svého plného vykoupení. Lidstvo může mít jen jemnou intuici o tomto procesu, ale křesťané mají klíč a jistotu. Svěcení neděle je důležité svědectví, které jsou povoláni nést, aby každá fáze lidských dějin byla nesená nadějí.

Neděle v liturgickém roce

76. Se svou týdenní pravidelností je den Páně zakořeněn v nejstarší tradici církve a je pro křesťany životně důležité. Brzy se ale ustavil ještě jeden rytmus: *roční liturgický cyklus*. Lidská psychologie vskutku touží po oslavě výročí, doprovázející návrat dat a období s připomenutím minulých událostí. Pokud jde o rozhodující události v životě lidí, jejich slova obecně vytváří slavnostní atmosféru, která prolamuje monotónnost rutiny všedních dnů.

Božím řízením jsou velké spásné události na nichž je založen život církve úzce spojeny s každoročními židovskými svátky Paschy a Letnic, které je prorocky předvídají. Od druhého století každoroční oslava Velikonoc – přidaná k týdenní velikonoční slavnosti – umožnila úplnější rozjímání nad tajemstvím ukřižovaného a vzkříšeného Krista. Velikonoční slavnost – „slavnost všech slavností“ – předcházená přípravným postem, slavená v dlouhé vigílii a rozšířená v padesát dní vedoucích k Letnicím se stala dnem *par excellence* pro iniciaci katechumenů. Skrze křest zemřeli hříchu a vstali k novému životu, protože Ježíš „byl vydán na smrt pro naše hříchy a vzkříšen k našemu ospravedlnění“ (*Řím* 4,25; srov. 6,3-11). Slavnost Letnic, důvěrně spjatá s velikonočním tajemstvím nabývá zvláštní důležitosti, když se v ní oslavuje sestoupení Ducha svatého na apoštoly shromážděné s Marií a zahajující misi ke všem národům¹²⁰.

77. Podobná připomínající logika vedla uspořádání celého liturgického roku. Jak připomíná druhý vatikánský koncil, církev si přeje rozprostřít po celém roce „celé Kristovo tajemství, od Vtělení a narození k Nanebevstoupení, Letnicím a k očekávání blaživé naděje a příchodu Pána. Když tak slaví jednotlivá tajemství vykoupení otevírá církev věřícím bohatství mocných činů a zásluh svého Pána, takže je neustále v jistém smyslu zpřítomňuje, aby se s nimi věřící setkávali a aby z nich čerpali spásonosnou milost.“¹²¹

Po Velikonocích a Letnicích je nepochybně největší slavností Narození Páně, kdy křesťané rozjímají tajemství Vtělení a kontemplují Boží Slovo, které se ráčilo přijmout naše lidství, aby nám dalo podíl na svém božství.

78. Podobně „při slavení ročního cyklu Kristových tajemství uctívá svatá církev se zvláštní láskou blahoslavenou bohorodičku Marii, která je nerozlučně spojena s vykupitelským dílem svého syna.“¹²² Podobným způsobem, vkládáním výročí mučedníků a jiných světců do ročního cyklu „hlásá církev velikonoční tajemství ve svatých, kteří spolu s Kristem trpěli a spo-

¹¹⁸ Jan Pavel II., Apoštolský list *Tertio Millennio Adveniente* (10. listopadu 1994), 10: AAS 87 (1995), 11.

¹¹⁹ *Tamtéž*

¹²⁰ Srov. *Katechismus katolické církve*, 731–732.

¹²¹ Konstituce o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 102.

¹²² *Tamtéž*, 103.

lu s ním jsou oslaveni¹²³. Pokud jsou památky svatých slaveny v pravém liturgickém duchu nezatemňují Kristovo ústřední postavení, ale naopak je velebí a dokazují moc vykoupení do nich vyrytou. Jak zpívá sv. Paulinus z Noly „vše pomíjí, ale sláva svatých přetrvává v Kristu, který všechno obnovuje sám zůstává neměnný“¹²⁴. Vnitřní vztah mezi slávou svatých a slávou Kristovou ke vbudování do samotného uspořádání liturgického roku, nejmýlněji v základním a svrchovaném charakteru neděle jako dne Páně. Během dob liturgického roku dochází církevní a duchovní oddanost dodržování neděle hlubokého ukotvení v Kristu, v němž věřící nacházejí smysl života a od něhož čerpají inspiraci a výživu.

79. Neděle se tak ukazuje jako přirozený model pro porozumění a slavení svátků liturgického roku, které mají pro křesťanský život takový význam, že se církev rozhodla jej zdůraznit tím, že stanovila věřícím povinnost zúčastnit se o nich mše svaté a dodržet čas odpočinku i když tyto svátky mohou připadnout na různé dny v týdnu¹²⁵. Jejich počet se v různých dobách liší, bere v potaz sociální a ekonomické podmínky, také to jak pevně jsou zakotveny v tradici a jak dobře jsou podpořeny civilní legislativou¹²⁶.

Současné kanonické a liturgické předpisy dovolují jednotlivým biskupským konferencím, kvůli zvláštním okolnostem v té či oné zemi, omezit počet zasvěcených svátků. Každé takové rozhodnutí musí obdržet zvláštní potvrzení Apoštolským stolcem¹²⁷ a v takových případech musí být oslava tajemství Páně, jako Zjevení, Nanebevstoupení nebo slavnost Těla a Krve Kristovy, přesunuta na v souladu s liturgickými normami neděli, aby tak věřícím nebyla upřena možnost tajemství rozjímat¹²⁸. Pastýři se mají též starat o povzbuzování věřících k účasti na mši svaté v ostatní důležité svátky slavené během týdne.¹²⁹

80. Zvláštní pastorační pozornost vyžadují mnohé situace, kdy hrozí, že místní kulturní a lidové tradice mohou pronikat do slavení neděle a dalších svátků a míst skutečně křesťanského ducha s prvky, které mu jsou cizí a mohou jej deformovat. V takových případech je potřeba situaci objasnit katechesemi a vhodně zvolenými pastoračními aktivitami vyloučit vše co je neslučitelné s Kristovým evangeliem. Současně by nemělo být zapomenuto, že tyto tradice – a analogicky některé novější iniciativy v civilní společnosti – často ztělesňují hodnoty, které není obtížné integrovat s požadavky víry. Je na rozlišování pastýřů, aby uchovali autentické hodnoty nacházející se v kultuře určitého sociálního kontextu a zvláště v lidové zbožnosti, aby slavení liturgie – především neděle a ostatních zasvěcených svátků – neutrpělo, ba spíše mohlo skutečně získat¹³⁰.

Závěr

81. Duchovní a pastorační bohatství neděle, jak nám bylo předáno tradicí je skutečně veliké. Pokud je jejich význam a důsledky chápány ve své celistvosti stává se neděle jakýmsi shrnutím křesťanského života a předpokladem pro jeho správné prožívání. Je proto jasné proč je dodržování dne Páně tak blízko srdci církve a proč zůstává skutečnou povinností v církevní disciplíně. Toto dodržování neděle je přitom více než povinností potřebou vyrůstající z hloubi křesťanského života. Je nesmírně důležité, aby všichni věřící byli přesvědčeni, že nemohou žít svou víru nebo se plně podílet na životě křesťanského společenství pokud se pravidelně neúčastní nedělního eucharistického shromáždění. Eucharistie je plným uskutečněním bohoslužby jíž je lidstvo povinno Bohu a nelze ji srovnávat s žádnou jinou náboženskou zkušeností. To je zvláště účinně vyjádřeno v nedělním shromáždění, poslušném hlasu vzkříšeného Pána, který svolává věřící dohromady, aby jim dal světlo svého slova a pokrm svého Těla jako trvalý svátostný pramen vykoupení. Milost vylévající se z tohoto zřídla obnovuje lidstvo, život a dějiny.

82. S tímto silným přesvědčením víry a vědomím dědictví lidských hodnot, které s sebou nese nedělní povinnost musí dnes křesťané čelit lákadlům kultury, která přijala požitky odpočinku a volného času, ale často je využívá lehkomyšlně a často přitahuje morálně sporné formy zábavy. Křesťané se jistě od ostatních lidí neliší v tom, že se těší týdennímu dni volna, ale současně si jsou jasně vědomi jedinečnosti a původnosti neděle, dne v němž jsou voláni k oslavě spásy své a spásy všeho lidstva. Neděle je dnem radosti a dnem odpočinku právě proto, že je „dnem Páně“, dnem Vzkříšeného Pána.

¹²³ *Tamtéž*, 104.

¹²⁴ *Carm.* XVI, 3–4: "Omnia praetereunt, sanctorum gloria durat in Christo qui cuncta novat, dum permanet ipse": CSEL 30, 67.

¹²⁵ Srov. *Kodex kanonického práva*, kánon 1247; *Kodex kánonů východních církví*, kánon 881, 1; 4.

¹²⁶ Podle obecného zákona jsou zasvěcenými svátky v latinské církvi svátky Narození Páně, Zjevení Páně, Nanebevstoupení Páně, Těla a Krve Kristovy, Marie Matky Boží, Neposkvrněného Početí, Nanebevzetí, sv. Josefa, sv. Petra a Pavla a Všech svatých. Srov. *Kodex kanonického práva*, kánon 1246. Zasvěcené svátky východních církví jsou Narození Páně, Zjevení Páně, Nanebevstoupení Páně, Zesnutí Marie Matky Boží, sv. Petra a Pavla. Srov. *Kodex kánonů východních církví*, kánon 880, 3.

¹²⁷ Srov. *Kodex kanonického práva*, kánon 1246, 2; pro východní církve Srov. *Kodex kánonů východních církví*, kánon 880, 3.

¹²⁸ Srov. Posvátná kongregace pro obřady, *Normae Univerzales de Anno Liturgico et de Calendario* (21. března 1969), 5, 7: *Enchiridion Vaticanum* 3, 895; 897.

¹²⁹ Srov. *Caeremoniale Episcoporum*, ed. typica 1995, No. 230.

¹³⁰ Srov. *tamtéž*, No. 233.

83. Je-li neděle žita a chápána tímto způsobem stává se duší ostatních dní a v jistém smyslu můžeme připomenout Origenův postřeh, že dokonalý křesťan „stále žije ve dni Páně a stále slaví neděli.“¹³¹ Neděle je skutečnou školou, trvalým programem církevní pedagogiky – nenahraditelné pedagogiky zejména v společenských podmínkách dnes stále více poznamenaných fragmentací a kulturním pluralismem, které stále prověřují věrnost jednotlivých křesťanů praktickým požadavkům jejich víry. V mnoha částech světa vidíme „diasporní“ křesťanství, které je prověřováno, protože rozptýlení Kristovi učedníci nemohou mezi sebou snadno udržovat kontakt a postrádají podporu struktur a tradic odpovídajících křesťanské kultuře. V případech takových obtíží je příležitost sejít se v neděli s ostatními věřícími a vyměnit si bratrské dary nepostradatelnou pomocí.

84. Vedle své funkce udržování křesťanského života má neděle další hodnotu v tom, že je hlásáním a svědectvím. Jako den modliteb, společenství a radosti se neděle rozeznává společností a vyzařuje životní energii a důvody k naději. Neděle hlásá, že čas v němž si ten který je Vzkříšeným Pánem dějin učinil přibyték není hrobem ani ilusí, ale kolébkou vždy nové budoucnosti, příležitost, která je nám dána, abychom proměnili pomíjivé okamžiky našeho života v semena věčnosti. Neděle je pozváním k pohledu vpřed, je to den, kdy křesťanské společenství volá ke Kristu „*Marana tha: Přijď Pane!*“ (1 Kor 16,22). V tomto volání naděje a očekávání je církev společníkem a podporou lidské naděje. Od neděle k neděli jde církev osvícena Kristem kupředu k nekonečné neděli v nebeském Jeruzalémě, který „nepotřebuje slunce nebo měsíc, aby na něj svítil, neboť v něm září Boží sláva a Beránek je jeho světlem“ (Zj 21,23).

85. Na cestě ke svému cíli je církev udržována a ožívována Duchem. On probouzí paměť a každé generaci věřících zpřítomňuje událost Vzkříšení. Je vnitřním darem sjednocují nás se Vzkříšeným Pánem a s našimi bratry a sestrami, naplňuje naše srdce láskou a obnovuje naši naději. Duch je neustále přítomen v každém dni církve, objevuje se nepředpověditelně a štedře s bohatstvím svých darů. Ale právě při nedělním shromáždění ke každodennímu slavení Velikonoc naslouchá církev Duchu zvláštním způsobem a vztahuje se s ním ke Kristu s horoucí touhou po jeho návratu ve slávě: „Duch i nevěsta praví: 'Přijď!'“ (Zj 22,17). Zvláště při zvažování role Ducha jsem si přál, aby se tato exhortace zaměřená na nové objevení smyslu neděle objevila v tomto roce, který je v bezprostřední přípravě na Velké jubileum roku 200 zasvěcen Duchu svatému.

86. Svěřuji tento apoštolský list přímluvě Blahoslavené Panně, aby byl přijat a realizován v praxi křesťanského společenství. Aniž by jakkoli ubírala ústřednímu místu Krista a jeho Ducha je Maria vždy přítomna v neděli církve. Vyžaduje si to samotné Kristovo tajemství, jak by ta, která je *Mater Domini* a *Mater Ecclesiae* nemohla být jedinečně přítomna ve dne, který je jak *dies Domini* a *dies Ecclesiae*.

Jak věřící naslouchají slovu hlásanému v nedělním shromáždění, hledí k Panně Marii a učí se od ní uchovávat je a rozvažovat o něm ve svém srdci (srov. Lk 2,19). S Marií se učí stát pod křížem, obětovat Otci Kristovu oběť a připojovat k tomu nabízet svůj vlastní život. S Marií zakoušejí radost ze Vzkříšení, přisvojují si slova Magnificat velebící nevyčerpatelný dar božského milosrdenství v neúprosném toku času: „Jeho milosrdenství trvá od pokolení do pokolení k těm kdo se ho bojí.“ (Lk 1,50). Od jedné neděle k druhé jde putující lid v Mariiných stopách a její mateřská přímluva dává zvláštní sílu a vroucnost jež stoupají od církve k Nejsvětější Trojici.

87. Drazí bratři a sestry, bezprostřední blízkost Jubilea roku 2000 nás zve k hlubšímu duchovnímu a pastoračnímu odhodlání a oddanosti. To je jeho pravý účel. V jubilejním roce bude mnoho uděláno, aby se dostalo této zvláštní pečeti vyžadované koncem druhého tisíciletí a počátkem třetího od Vtělení Božího Slova. Ale tento rok a tato zvláštní doba pomine, když pohlédneme k dalším jubileím a slavnostním událostem. Ovšem neděle jako každodenní „slavnost“ bude pokračovat a utvářet čas putování církve až k té neděli, která nepozná soumraku.

Proto drazí bratři kněží a biskupové na vás naléhám, abyste s věřícími neúnavně pracovali na tom, aby hodnota tohoto posvátného dne byla chápána a prožívána vždy hlouběji. Přinese to bohaté plody v křesťanských společenstvích a bude mít neustálý pozitivní vliv na celou civilní společnost.

Když muži a ženy třetího tisíciletí poznají církev radostně slavící tajemství z něhož čerpá svůj život budou moci poznat Vzkříšeného Krista. Stále obnovování každodenním připomínáním Velikonoc budou Kristovi učedníci moci být stále věrohodnějšími v hlásání evangelia spásy a stále účinnější v budování civilizace lásky.

Žehnám vám všem!

Ve Vatikánu, 31. května o Slavnosti Letnic roku 1998 v dvacátém roce mého pontifikátu.

¹³¹ *Contra Celsum* VIII, 22: SC 150, 222–224.